

Metodinės rekomendacijos

mokytojams, organizuojantiems moksleivių savitarpio pagalbą įveikiant mokymosi sunkumus

Metodinių rekomendacijų autorės:

Romualda Raguotienė,

Šiuolaikinių didaktikų centras (I, III dalys)

Erna Petkutė,

Paramos vaikams centras (II dalis)

METODINĘ MEDŽIAGĄ PARENGĖ:

Šiuolaikinių didaktikų centras

projekto koordinadorė

Romualda Raguotienė, raguot@pda.lt

Studentų g. 39–401/402 kab., LT-08106 Vilnius

Tel., faks. (8~5) 2751410

daiva.dc@vpu.lt, www.vpu.lt/sdc

Paramos vaikams centras

Latvių g. 19A–8, LT-08113 Vilnius

Tel. (8~5) 2715980, faks. 2715979

pvc@pvc.lt, www.pvc.lt

PROJEKTĄ REMIA

Pasaulio bankas

TURINYS

Pratarmė	5
I dalis. Programos idėjos ir jų realizavimas	7
Kontekstas	7
Šiek tiek istorijos	8
Metodinės nuostatos	10
Moksleivių savitarpio pagalbos organizavimas mokyklose	14
Vertinimas	15
Mokyklos bendruomenės reikšmė	21
II dalis. Praktinės tutorių* programos įgyvendinimo gairės	28
Tutorių veiklos įgyvendinimo schema	28
1. Tikslų apibrėžimas	29
2. Struktūra ir turinys	29
3. Atsakomybė ir veiksmų planas	33
4. Tutorių ir jų mokintinių** parama	47
5. Tutorių veiklos įvertinimas	48
6. Sąnaudos ir finansavimas	49
III dalis. Atskirų moksleivių savitarpio pagalbos atvejų pavyzdžiai	50
Onutė ir Marytė	50
Rita ir Paulius	52
Kodėl nepavyko mokytis kartu?	53
Interviu su visus metus sistemingai dirbusiais Vita ir Jurgiu	54
Baigiamosios pastabos	58
Bibliografinės nuorodos	58

* Asmuo, kuris padeda mokytis.

** Asmuo, kuriam padedama mokytis.

Pratarmė

Šios metodinės rekomendacijos sukurtos po metus trukusio projekto, kuriame 2004–2005 metais dirbo šešios Vilniaus mokyklos (J. Basanavičiaus vidurinė mokykla, UNESCO Asocijuotų mokyklų tinklo projekto dalyvė A. Mickevičiaus gimnazija, A. Kulviečio vidurinė mokykla, M. Mažvydo vidurinė mokykla, Grigiškių vidurinė mokykla ir P. Vileišio pagrindinė mokykla). Projektą rėmė Pasaulio bankas. Projektą vykdė Šiuolaikinių didaktikų centras, bendradarbiaudamas su Paramos vaikams centru.

Įvairiose mokyklose projektas vyko savaip. Šiame leidinyje analizuosime veiksnius, lemiančius projekto sėkmę ir kylančias kliūtis.

Labai dėkojame moksleiviams, negailėjusiems laiko ir padėjusiems savo draugams įveikti mokymosi sunkumus sistemingai, kantriai ir jautriai su jais dirbant. Kai kurie mokytojai, atsiliepdami į projekto idėjas, išplėtė savo veiklą toli už formalių projekto reikalavimų, paskatindami ištisas klases įsitraukti į šią veiklą. Ačiū jiems.

I dalis. Programos idėjos ir jų realizavimas

KONTEKSTAS

Kuriant moksleivių savitarpio pagalbos modelį, kuris galėtų būti taikomas Lietuvos mokyklose ir būtų joms naudingas, svarbu prisiminti, kas mokyklose jau vyksta, kokios idėjos yra artimos mūsų siūlomai idėjai ir kuo ji nauja.

Yra daug būdų, kaip mokiniai įsitraukia į mokykloje vykstantį gyvenimą: tradiciniai renginiai, labdaros akcijos, rūpinimasis aplinkosauga ir kt.

Tačiau svarbiausia moksleivių veikla yra mokymasis. Ji sąlygoja moksleivių savęs vertinimą, kitų suvokimą ir iš esmės lemia tai, kaip jiems seksis užaugus. Todėl labai svarbu mokykloje suteikti vaikams progų atidžiau pažvelgti į savo pačių ir jų draugų mokymosi procesą, kurti aplinką, kurioje jie saugiai galėtų analizuoti ir įveikti mokymosi sunkumus. Taip jie geriau supras save ir kitus, išmoks toleruoti įvairovę, susikaupti prasmingai veiklai, padėti ir priimti pagalbą.

Dažnai girdime kalbant, kad mokymosi procesas turi būti patrauklus. Strateginiuose Europos ugdymo tiksluose, numatytuose iki 2010 metų, pabrėžiama, kad pirmiausia to siekiama mokymo pasiūlą pritaikant prie individo poreikių. Vienas svarbiausių uždavinių – mokymosi kultūros propagavimas, mokymosi proceso individualizavimas ir skatinimas suprasti mokymosi teikiamą naudą visuomenėje.

Būtina kurti atvirą ugdymosi aplinką. Būdami nesubrendę, mokiniai neretai laiku nepasirenka tinkamo savo raidos etapui mokymosi būdo, ne visada jiems patarti pajėgūs tėvai ir net mokytojai, kurie dažniausiai ir dabar orientuojasi į programinius reikalavimus, o ne moksleivių poreikius. Tai patvirtina dideli nepažangių moksleivių skaičiai, jokios kvalifikacijos neturinčio jaunimo dalies didėjimas. Vis dėlto būtina siekti užtikrinti ugdymosi galimybes kuo platesniam vaikų ir jaunimo ratui. Su tuo susijusi būtinybė teikti pagalbą, konsultuoti, mokyti pasirinkti. Į šią veiklą aktyviai turėtų įsitraukti ne tik įvairių tarnybų specialistai, bet ir mokyklos bendruomenė, kuri pirmiausia su šiomis problemomis susiduria ir gali jautriausiai į jas reaguoti.

Pastaruosiu metu daug kur pabrėžiamas mokyklos bendruomenės vaidmuo ugdymo procese. Apie tai kalbama Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatose, Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sampratoje, Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme ir kituose dokumentuose.

Šios nuostatos patvirtinamos konkrečia veikla, kurią inicijuoja Švietimo ir mokslo ministerija, nevyriausybinės ir kitos organizacijos. Siekiant realizuoti švietimo visiems idėją, įsteigtas Nacionalinis švietimo forumas, veikia Mokyklų tobulinimo programa, kurioje didelis vaidmuo skiriamas mokyklų auditui bei atliekami moksleivių pasiekimų ir juos skatinančių veiksmų tyrimai, teigiantys, kad nevienodus mokinių pasiekimus lemia ir skirtingos socialinės

ekonominės sąlygos, pastebima, jog egzistuoja tam tikra berniukų mokymosi bendrojo lavinimo mokykloje problema, 10–15% mokinių per dideli mokymosi krūviai. Svarbu, kad šios abstrakčios išvados būtų suvoktos kiekvienoje klasėje, kad mokyklų bendruomenės būtų telkiamos jas sprendžiant.

Norėdama sumažinti mokyklos nelankančių moksleivių skaičių, Švietimo ir mokslo ministerija organizavo akciją „Mokyklon? Pakeliui“, kuria buvo siekiama išsiaiškinti nelankymo priežastis ir teikti pagalbą į mokyklą grįžti norintiems mokiniams. Suvokiant bendraamžių įtaką vieni kitiems, į šią veiklą įsitraukti buvo kviečiamas Lietuvos moksleivių parlamentas, kurio atstovai vykdė apklausas, organizavo pagalbą skurstančioms šeimoms, lankėsi mokyklos nelankančių bendraamžių šeimose.

Moksleivių savitarpio pagalba moksle organizuojama suprantant, kad mokymosi nesėkmės – tai vienas iš mokyklos nelankymo veiksnių, stengiamasi įveikti šio reiškinio priežastis, o ne mokyklos vengimu pasireiškiančias pasekmes. Ši veikla telkia mokyklos bendruomenę, nes vyksta bendradarbiaujant skirtingų klasių mokiniams, jų tėvams bei mokytojams. Ji taip pat skatina demokratinį nuostatų įtvirtinimą, nes šio mokymosi rezultatai viešai pastebimi ir aptariami. Ir neabejotinai šiuo mokymosi būdu skatinama siekti strateginių švietimo tikslų: brandinti solidarią pilietinę visuomenę, mažinti socialinę atskirtį. Nauja tai, kad juo siekiama mobilizuoti vidinius mokyklos bendruomenės resursus įveikiant mokymosi spragas, ir aktyviausi šių procesų dalyviai yra patys mokiniai. Tačiau jiems būtinas metodinis mokytojų vadovavimas, tėvų ir bendraamžių pritarimas bei pagalba.

Aktyvi mokinio pozicija yra pageidaujamas Lietuvos mokyklų tikslas, kurio siekiama diegiant mokymąsi bendradarbiaujant, aktyviuosius mokymo metodus, ugdant kritinį mąstymą, įgyvendinant mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sampratą, kurioje atkreipiamas dėmesys į moksleivių gebėjimų įsivertinti, kelti mokymosi tikslus tobulinimą. Būtų labai gerai, jeigu moksleiviai, teikdami pagalbą vieni kitiems, suvoktų šių metodų naudą ir mokėtų praktiškai jais pasinaudoti.

Dažniausiai nauji metodai ir naujos idėjos mokyklas pasiekia trumpesnių ar ilgesnių projektų pavidalu. Mūsų projektas – vienas iš daugelio. Naujas tuo, kad atkreipia dėmesį į aktualią problemą: mokymosi spragas ir jų įveikimą telkiant vidinius mokyklos bendruomenės resursus. Jis taip pat atkreipia dėmesį ir į ugdymo proceso organizavimą, kur mokymo spragoms įveikti iki šiol nebuvo skiriama reikiamo dėmesio.

ŠIEK TIEK ISTORIJS

To paties arba skirtingo amžiaus moksleivių pagalba savo draugams – nuo senų laikų žinomas didaktinis metodas. Tačiau sistemingas jo taikymas ir tobulinimas prasidėjo Anglijoje 18 a. pabaigoje–19 a. Jo taikymas siejamas su A. Bello, J. Lancasterio, W. Fowle'o vardais. Bellas, siekdamas taupyti lėšas, sugalvojo mokantis rašyti mokykloje naudoti smėlio padėklus. Kolegos idėjos nepalaikė, todėl buvo įtraukti mokiniai: taip jie vieni kitus mokė rašyti. Vėliau Bellas pastebėjo, kad moksleiviams mokant vieniems kitus, be lėšų taupymo, atsiranda ir daugiau privalumų. Jis patobulino savo metodą, moksleivius suskirstęs klasėje į dvi grupes:

geriau besimokantys padėjo prasčiau besimokantiems, o mokytojai šį procesą prižiūrėjo, pateikdavo kontrolinių užduočių, kad įsitikintų, ar moksleiviai išmoksta.

Lancasteris ypatingą dėmesį skyrė mokymo metodikai parengti. Detalias mokymo instrukcijas gavę moksleiviai mokė savo draugus, o tuo metu pats Lancasteris dirbo su kita moksleivių grupe. Jis siekė apmokyti kuo daugiau vaikų, kurie kitaip būtų likę bemoksliai.

Fowle'as taip pat taikė savo pirmtakų mokymo būdus, mėgindamas juos teoriškai pagrįsti. Jo nuomone, taip besimokantys vaikai pasiekia geresnių rezultatų, nes atsipalaiduoja, labiau susikaupia, negu mokydami tik vadovaujami mokytojo.

Vėliau šios idėjos buvo plėtojamos Amerikoje. Atlikti tyrimai, padedantys suprasti, kas šiame tarpusavio pagalbos procese padeda pasiekti geresnių rezultatų.

Daugelis tyrėjų sutaria, kad dėl patirties, įgytos mokantis kartu, įveikiant kilsius sunkumus:

- gerėja moksleivių mokymosi įgūdžiai;
- gerėja moksleivių drausmė klasėje bei jų socialinis elgesys, stiprėja moksleivių savikontrolės įgūdžiai;
- turtėja moksleivių tarpusavio santykiai.

Yra tyrimų, kurie įrodo, kad:

- auga mokinių domėjimasis mokytojo profesija;
- kuriama malonesnė aplinka klasėje, mieliau bendradarbiaujama, jaunesni moksleiviai palankiau žvelgia į vyresnius;
- suaugus lengviau formuojami tėvystės įgūdžiai.

Dalis tyrėjų nagrinėjo šioje veikloje dalyvavusių moksleivių akademinis pasiekimus. Jie nustatė, kad:

- gerėja moksleivių pažangumo rodikliai, ypač skaitymo ir matematikos;
- reikšmingai gerėja jų nuostata į mokymosi dalykus;
- moksleiviai geriau vertina savo gebėjimą mokytis;
- gerėja šių moksleivių lankomumo rodikliai.

Pastaraisiais metais atsirado tyrimų, rodančių, kad padėdami kitiems geriau pradeda mokytis tie moksleiviai, kurie nepasižymi ypatingais pasiekimais moksle. Į šią veiklą gali būti įtraukti ir specialiųjų mokymosi poreikių turintys moksleiviai.

Kai kurie tyrimai rodo, kad moksleivių savitarpio pagalba moksle yra efektyvesnė už moksleivių skaičiaus klasėje mažinimą, papildomų pamokų organizavimą, kompiuterinių programų naudojimą. Tačiau tyrėjai pabrėžia, jog norint pasiekti gerų rezultatų, reikia skirti dėmesio ir lėšų mokytojams rengti, užsiėmimams planuoti, vertinimui bei mokymo kontrolei. Nors parengiamieji darbai kainuoja, šis mokymo būdas yra pigesnis už visus anksčiau išvardytus.

Tyrinėta, kas moksleivių savitarpio pagalbą daro efektyvią. Viena iš priežasčių yra ta, kad moksleiviai geriau supranta vieni kitus, laisviau jaučiasi, drąsiau nagrinėja nesuprantamus dalykus, greičiau randa bendrą kalbą. Jų bendravimas dažniau esti abipusis. Moksleiviai gali turėti gebėjimų mokytis, kurie šioje veikloje išsiskleidžia, o klasėje gali ir nepasireikšti, t. y. jie turi pakankamai žinių, aiškindami atskiras užduotis, gerai planuoja laiką, vartoja supranta-

mą kalbą, teikia progų pasipraktikuoti taikant naujas žinias. Turiningi moksleivių tarpusavio ryšiai skatina moksleivių pažintinės veiklos ugdymą. Ten, kur praktikuojama moksleivių savitarpio pagalba moksle, mažėja „iškritimo“ iš mokyklos ir kvaišalų vartojimo rizika.

Nors esama daug teigiamų moksleivių savitarpio pagalbos moksle aspektų, šis metodas nėra plačiai taikomas. Tarp galimų kliūčių mokslininkai nurodo šias:

- mokytojų, manančių, kad suaugusieji geriausiai perduoda žinias moksleiviams, nusišalimas prieš šį metodą;
- nepakankamai pripažintos strategijos, leidžiančios kaip pagalbinius panaudoti ne itin gerai besimokančius moksleivius;
- trūksta metodinės literatūros apie moksleivių tarpusavio pagalbos procesą, programų, kuriose būtų numatytas šis mokymo (-si) būdas;
- mokytojai baiminasi, kad bus skriaudžiami, išnaudojami padedantys moksleiviai, kad mokykla susidurs su tėvų nepasitikėjimu, kils papildomų sunkumų organizuojant mokymo procesą ir pan.;
- šios veiklos organizavimas reikalauja skirti daugiau laiko moksleiviams instruktuoti ir jų mokymosi procesui vertinti.

Paminėtina, kad Lancasterio metodu 19 a. susidomėjo ir Lietuvos pedagogai, tačiau čia jis neprigijo. Tuometinei „švietimo sistemai trūko demokratijos, laisvų ir kūrybingų asmenybių, kurios būtų galėjusios plėtoti naująjį metodą, orientuotą į tarpusavio supratimą, pagalbą vienas kitam, atvirumą ir mokymąsi drauge“ (3, p. 14).

Tarybiniais laikais Lietuvos mokyklose buvo skatinamas jaunesnių moksleivių „šefavimas“, tačiau tai veiklai trūko metodinio vadovavimo, domėjimosi „šefavimo“ turiniu, mokytojų komentarų, pagalbos, dėmesio moksleivių išgyvenimams.

METODINĖS NUOSTATOS

Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama visybinio ugdymo klausimams, ypač akcentuojant patyrimo ir jausmų reikšmę.

N. M. Grendstadas, norvegų psichologas, dirbęs su Lietuvos psichologais, taip pat pabrėžia jausmų svarbą mokantis, ir savo knygoje daug dėmesio skiria jiems atpažinti, pripažinti mokymąsi motyvuojančiais jausmų įtakais. Aiškindamas atradimo sąvoką, savo knygoje jis rašo: „Atrasti – tai ką nors pastebėti, išsiaiškinti, pamatyti, sutelkti į ką nors dėmesį. Atrasti iš tikrųjų reiškia pastebėti tai, kas visą laiką buvo, tik iki šiol mes to nematėme“ (6, p. 15).

Turintys mokymosi spragų vaikai klasėje sunkiai suvokia naujas temas, o gavę galimybę apsistoti prie nesuprantamų temų, savo draugų padedami, jie suvokia tai, kas anksčiau buvo sunkiai suprantama, ir patiria atradimo jausmą.

Grendstadas primena, kad mokydami susiduriame su dalykine ir su proceso informacija. Pastarajai Lietuvoje vis dar skiriama per mažai dėmesio, o juk ji yra neatskiriama mokymosi dalis. Įveikiant mokymosi spragas, vienas aktualiausių klausimų yra „kaip?“, į jį atsakant būtina domėtis išmokimo procesu.

„Jausmai daro įtaką tam, į ką žmonės sutelkia dėmesį. Taigi jausmai kartais prikausto dėmesį, šitaip mums būna sunku sutelkti dėmesį į ką nors kita“ (6, p. 44). Kilus nemaloniems jausmams, iššvaistoma daug energijos siekiant juos paslėpti, ginantis nuo nemalonių išgyvenimų, jos mažai lieka kitiems dalykams. Įvardijant savo jausmus, išgyvenimus, problemas, jie geriau suprantami. Jau vien tai teikia palengvėjimą. Kalbantis nyksta vienišumo jausmas, nes suprantai, kad ir kiti turi panašių išgyvenimų.

Todėl mokiniam ir mokytojams labai svarbu, kad mokykloje būtų galima atvirai ir saugiai kalbėtis apie savo jausmus, kurie kyla mokantis, apie mokymosi situacijas.

Diegiant naujas mokymo metodikas, pavyzdžiui, tokias, kurias ne vienas pažįstame per Atviros Lietuvos fondą atėjusias programas „Vizualinio mąstymo strategijos“, „Kritinio mąstymo ugdymas skaitant ir rašant“, „Aktyvieji mokymo metodai“ ir kitas, buvo skatinamos mokytojų diskusijos analizuojant įvairias mokymo situacijas. Taigi Lietuvos mokyklų mokytojai turi tokios patirties. Mūsų projekte į šią veiklą labiau bandoma įtraukti ir mokinius.

Labiausiai jaučiamės palaikomi tų, kurie turi panašios patirties. Ir daugiausia išmokstame iš tų, kurie žino šiek tiek daugiau už mus. Yra dalykų, kuriuos sugebame padaryti savarankiškai, kitus padarome kieno nors vadovaujami, o trečių ir mokomi neišmokstame, nes neturime tam būtinų prielaidų.

Kalbant apie vertinimą ir įsivertinimą, norėtusi paminėti Mokytojo vadove „Skaitymo testai vidiniam vertinimui pradinėse klasėse“ (5) pabrėžiamą pokalbių svarbą, kurių metu mokiniai skatinami suvokti, ką jie gali padaryti savarankiškai, ką padedami draugų ir mokytojų, o ko mokykloje jie visai negali išmokti daryti. Taip jie geriau pradeda suvokti savo galimybių ir atsakomybės ribas.

Realiai mokymasis gali vykti tik turint omenyje artimiausią raidos zoną, apie kurią rašė dabar daugelio pedagogų cituojamas L. Vygotskis.

Grendstadas pateikia tokią proceso schemą: intencija (ketinimas), tikslas (konkrečiau, apčiuopiamiau), tai, kas įdedama (tai, ką mokytojas įdeda į ugdymo situaciją), procesas (tai, ką daro mokiniai su tuo, kas jiems buvo pateikta), faktinės išvados (rezultatas), atgalinis ryšys (kiek pasiekėme savo tikslą) (6, p. 97).

Klasėje atsižvelgti į šiuos dalykus galima leidžiant moksleiviams pasirinkti ir tobulinant jų gebėjimą įsivertinti bei kelti sau mokymosi tikslus. Organizuojant moksleivių savitarpio pagalbą, tai vienas aktualiausių aplinkybių.

Daugelis autorių, rašančių ugdymo klausimais, pabrėžia mokytojo asmenybės vaidmenį. E. Jensenas mokytojams rašo: „Iš tiesų mokiniai iš jūsų mokysis tuo pačiu tempu, kaip ir jūs mokysitės iš mokinių“ (1, p. 57). Jis aptaria kai kuriuos mechanizmus, trukdančius mokytojams įveikti subjektyvumą mokant. Tai būtų: nesąmoningos reakcijos, kylančios asmeninių asociacijų pagrindu, pažintinis disonansas (dažnai esame linkę ignoruoti įrodymus, neatitinkančius mūsų lūkesčių ir įsitikinimų), aureolės efektas, projekcija.

Svarbu nepamiršti, kad mokytojo tendencingumas daro didžiausią įtaką mokinio rezultatams (prisiminkime „išsipildančių pranašysčių“ reiškinį). Pavyzdžiui, moksleivių tarpusavio pagalbos skatinimas padeda atidžiau pažvelgti į silpniau besimokančių mokinių motyvaciją, o ne atsiriboti nuo jų problemų teigiant, kad jie mokymosi motyvacijos neturi. Ypač tai pa-

sakytina apie jaunesnius moksleivius, kuriems pagrindinis mokymas privalomas. Kalbėdami apie būtinybę mokytis visą gyvenimą, turėtume atsisakyti tokios sąvokos kaip mokymosi motyvacijos nebuvimas. Ji tiktų tik vienu – ligos – atveju.

Ypač plačiai mokinių ir mokytojo sąveiką, kalbėdamas apie psichoanalitinę pedagogiką, nagrinėja G. Figdoras (8). Jo nuomone, pedagogika gali kelti sau uždavinį padėti mokiniui išvengti psichinei sveikatai žalingų psichinių struktūrų formavimosi, prisimenant, kad psichoanalitinė psichologija į psichinę sveikatą žvelgia kaip į subjektyvų fenomeną, kurio negalima suvokti nenagrinėjant socialinių ryšių. Individo dvasinė pusiausvyra labiausiai priklauso nuo to, kokias moralines vertybes jis išsiugdo, kaip supranta visuomenines normas, ir nuo jo santykių su artimaisiais, pirmiausia šeimos nariais. A. Adleris teigė, kad klasės aplinka gali gydyti, bet gali ir sargdinti. Pedagogika gali ugdyti mokinių psichologinį atsparumą nepalankioms gyvenimo sąlygoms. Kiekvienas asmuo yra aktyvus socialinių santykių dalyvis. Todėl padėti jam būti darbingam, jaustis laimingam ir kitus mylinčiam žmogui galima tik padedant jam peržiūrėti savo paties rigidiškus, nefunkcionalius psichinius darinius, kurie fiksuoja jį ties skausmingais išgyvenimais, sekina jėgas ir neleidžia pastebėti augimo galimybių.

Pažinti patį save dažnai reiškia sužinoti apie save tai, ką nelabai norisi žinoti: pavyzdžiui, kad man irgi būdingi tokie jausmai kaip pyktis, pavydas, tuščiagarbiškumas, kad jaučiuosi priklausomas, bailus.

Mokslininkai nustatė, jog daugelis pedagoginių klaidų ir nusivylimų pedagogikos srityje susiję su pačių pedagogų išgyvenimais.

Pedagogo asmenybė po tėvų mokiniui yra pati svarbiausia. Todėl nors ir paslėpta forma, vis dėlto mokytojas nuolat įtraukiamas į vaikų fantazijas ir tarpusavio sąveiką su jais. Pedagogas nuolat patiria spaudimą, kurio metu „aktyvėja“ jo paties vidinis vaikas. Jeigu jis to nesuvokia, pamažu tampa nuolat besikartojančio infantiliško ir kartais visiems dalyviams žalingo žaidimo dalimi. (Žaidimas suvokiamas transakcinės psichologijos prasme.)

Gali atrodyti, kad psichoanalizė grėsmingai kėsina sugriauti įprastus pedagogų įsivaizdavimus apie pačius save ir apie savo profesinę esmę. Pavyzdžiui, pakviestas rūpintis klasės emocine aplinka, mokytojas gali nervingai atkirsti, kad jis klasėje moko, o ne gydo. Panašiai gali kalbėti ir psichoterapeutas: aš gydau savo pacientus, mokymas – ne mano sritis. „Taigi kiekvienas nori likti savo veikos srityje: vienas racionaliai, dažnai taikydamas įvairias mokymo technologijas moko savo dalyko, o kitas gydo, galbūt ir tuos, kurie dėl tokio mokymo kenčia“ (8, p. 16). Tokio pobūdžio problemos verčia bendradarbiauti įvairių sričių specialistus plačiau analizuojant iškilusias problemas, atsižvelgiant į sistemą, kurioje jos kyla ir kuri turi keistis, jei norime, kad problemos būtų išspręstos.

Ugdymas iš esmės yra labai emocionalus procesas.

Mokytojai problemas, su kuriomis susiduria klasėje, dažnai linkę „peradresuoti“ tėvams, slėpdamiesi už būtinybės bendradarbiauti su jais arba tiesiog teigdami, kad tėvai turi rūpintis savo vaikų pažangumu ir elgesiu. Toks įsitikinimas leidžia jiems dalį savo pačių pareigų primesti tėvams negalvojant apie tai, kad tėvų įpareigojimas rūpintis vaikų namų darbais prisideda prie papildomų konfliktų šeimoje, nes ne visi tėvai pajėgūs esmingai padėti, o įky-

rus priminimas, jog reikia daryti tai, ko vaikas negali pats savarankiškai atlikti, kelia nereikalingą įtampą.

Tėvai yra svarbūs ugdymo proceso dalyviai. Deja, jų veiksmai kartais trukdo normaliai vaikų raidai. Norint pakeisti tėvų veiksmus, reikėtų pradėti nuo to, kaip jie suvokia ir išgyvena ugdymo situacijas. Yra tyrimų, rodančių, kad mokytojai, dažniau bendraudami su vaikais, geriau juos ir supranta, įsijausti į tėvų problemas jiems sunkiau. Neretai tėvai traktuojami kaip mokinukai, kuriuos reikia mokyti ir iš kurių reikia reikalauti, arba kaip pagalbininkai sprendžiant ūkiniuosius mokyklos klausimus. Reikėtų siekti, kad jie vis dažniau taptų pilnateisiais ugdymo proceso partneriais.

Esama teorinių žinių apie reikšmingus vaiko asmenybės formavimuisi veiksnius, tačiau teorija tam tikra prasme visada atsilieka nuo praktikos. Praktiniams sprendimams svarbu ugdytis gebėjimą interpretuoti konkrečių veiksmų reikšmę. Auklėtojų asmeninės teorijos formuojasi išmokyti teorijų pagrindu, savo nuosavos patirties pagrindu ir veikiant kolegų įtakai.

Didaktika dažnai laikoma svarbesne už emocinių santykių tobulinimą. Todėl ji tampa labiau technologiniu ugdymo modeliu (tikslas, turinys, metodai), kuriam problemų atsiradimas grėsmingas, nes gali pasmerkti jį pražūčiai. Figdoras mano, kad pedagogika pirmiausia turi atpažinti ir spręsti vaikų, jų tarpusavio santykių, mokytojų ir vaikų tarpusavio santykių problemas.

Susidūręs su problemomis, mokytojas dažnai jaučiasi netikęs. Būtent tai jam dažnai trukdo konsultuotis ieškant situacijos sprendimo. Tačiau turint omenyje, kad įtampos ir problemų pedagogikoje išvengti neįmanoma, supervizijos, konsultacijos turėtų tapti kasdienybe, teikiančia progų mokytojų savianalizei ir apmąstymams. Be pedagoginių apmąstymų ir savianalizės mokslinė pedagogika negalima. Problemos – tai ne pedagogų darbo kliūtys, o jų kasdieninė duona.

Kai pedagogika laikomas ugdymo institucijos spaudimas, teigia Figdoras, reikalavimas joms prisitaikyti pradedamas laikyti normalios raidos matu. Tie, kurie nesugeba prie egzistuojančių normų prisitaikyti, laikomi psichologiškai neišlavėjusiais. O tai jau gana pavojinga tendencija.

Sunku „peržengti“ savo paties šešėlį. Tačiau reikėtų bent jau jį pamatyti. Mokytojų perkrovimas sąlygoja tai, kad perkrauti yra ir vaikai. Mūsų visuomeniniai šešėliai galų gale gresia jų sėkmei. Todėl prieš planuojant ugdymą, reikėtų įvertinti padėtį.

Mokytojai dažnai veikia lokaliai. Tai gerai, tačiau būtų dar geriau, jeigu jie mąstytų globaliai ir nebijotų savo mintimis dalytis su kolegomis, tėvais ir moksleiviais. Taip kyla plačiai suvokto vertinimo būtinybė. Mokyklose vyksta auditas, ir labai gerai, kad į šį procesą įtraukiami mokytojai, išsirinkdami ir vertindami aktualias mokyklos darbo sritis. Moksleivių savitarpio pagalba moksle yra viena iš galimų vertinti sričių, kuriai būtinas sisteminis požiūris, t. y. mėginimas įvairiais metodais apimti sudėtingus šio reiškinio aspektus: vertybes, nuostatas, ugdymo metodiką, gebėjimą apibrėžti ir spręsti problemas, psichologinį konsultavimą, klasės atmosferą, tėvų dalyvavimą ir kt.

MOKSLEIVIŲ SAVITARPIO PAGALBOS ORGANIZAVIMAS MOKYKLOSE

Paprasciausia organizuoti moksleivių savitarpio pagalbą vienoje klasėje, kurioje mokytojas lengvai gali nustatyti, kurie moksleiviai gerai supranta dalyką, kurie turi spragų, įvertinti, kas ir kam galėtų padėti per pamoką arba po pamokų, trumpesnę ar ilgesnę laiką. Organizuojant moksleivių savitarpio pagalbą klasėje, lengviausiai paveikiama bendra klasės aplinka, ypač tada, kai mokytojas neapsiriboja viena pora, o skatina daugiau moksleivių įsitraukti į šią veiklą.

Vyresnių klasių moksleiviai gali padėti įveikti mokymosi spragas jaunesniesiems. Lengviau tai pasiekama, kai tas pats mokytojas dėsto ir vyresnei, ir jaunesnei klasei. Tokiu būdu skatinamas įvairaus amžiaus moksleivių bendravimas ir bendradarbiavimas. Mokytojas gali turėti įvairių didaktinių tikslų: paskatinti ne itin gerai besimokantį vyresnių klasių moksleivį suvokti, kad yra dalykų, kuriuos jis gerai išmano, ir juos išmanydamas gali būti naudingas kitiems. Tai skatina juos žinoti daugiau, nes jie pajunta realią savo žinių naudą kitiems jau dabar, mokykloje. Jaunesniam moksleiviui padedantis moksleivis gali būti skatinamas pats pasinaudoti pagalba. Mokytojas gali siekti ugdyti gerai besimokančių moksleivių socialinius įgūdžius, kuriuose pagalba teikimas ir gebėjimas pasinaudoti pagalba yra labai svarbūs dalykai, padedantys akivaizdžiai suvokti žmonių tarpusavio solidarumo idėją ir jos svarbą bendram gyvenimui.

Vyresnių klasių moksleiviai gali padėti jaunesniesiems ir tuo atveju, jeigu juos moko skirtingi mokytojai. Tuomet iniciatyva turėtų kilti iš pačių moksleivių. Šiai veiklai reikalingas supervisorius – moksleivių parlamento veiklą kuruojantis mokytojas arba moksleivių savitarpio pagalbos projektui mokykloje vadovaujantis mokytojas, kuris rūpintųsi savitarpio pagalbos proceso dalyvių komunikacija, skatindamas skirtingus dalyko mokytojus, moksleivius ir jų tėvus aptarti aktualius metodinius ir psichologinius klausimus.

Kartais vienas vyresnių klasių moksleivis sugeba padėti jaunesnių moksleivių grupei. Gali būti, kad šie moksleiviai turi mokytojo darbui reikalingų gebėjimų. Tokiam moksleiviui tenka daugiau laiko skirti pasirengti, mokėti paskirstyti dėmesį papildomos konsultacijos metu. Tad į šią veiklą galima žiūrėti ir kaip į profesinio orientavimo sritį mokykloje.

Svarbu įvertinti moksleivių, dalyvaujančių savitarpio pagalbos veikloje, pastangas – ir padedančiųjų, ir tų, kuriems padedama. Vien tik mokančiojo mokytojo pritarimas ir skatinimas daro jiems labai didelę įtaką. Patartina rasti galimybių įvertinti savo laiko kitiems padėti negailinčius moksleivius ir formaliai, mokyklos direktoriui įteikiant padėkos raštą. Svarbu padėkoti ir šių moksleivių tėvams už tai, kad auklėja savo bendruomene besirūpinančius vaikus. Jiems skirti apdovanojimai galėtų puikuotis ant mokyklos sienų ar lentų, kuriose dabar dažniausiai kabinami įvairių olimpiadų bei konkursų nugalėtojų apdovanojimai.

Vienas svarbiausių moksleivių savitarpio pagalbos aspektų yra mokymosi procesų sudėtingumo įsisąmoninimas. Todėl labai svarbu mokytojų metodinių pasitarimų metu skirti dėmesio šiai moksleivių veiklai, metodiniams jos aspektams.

Dėl tos pačios priežasties moksleivių savitarpio pagalbos eigos aspektus svarbu aptarti ir su jos dalyvių tėvais bei pačiais moksleiviais. Labiausiai šiai minčiai realizuoti tikėtų moksleivių

savitarpio pagalbos klubas, kuriame turėtų dalyvauti aktyvūs moksleivių savitarpio pagalbos proceso dalyviai: moksleiviai, tėvai, mokytojai, mokyklos administracijos atstovai. Klubui derėtų turėti nuolatinę vietą, kur jo nariai galėtų rinktis, kaupti metodines priemones (kartais net vadovėlių, kuriuos naudodami pagalbininkai galėtų pasiruošti pamokai, sunku gauti), dalytis abejonėmis ir pasiekimais, kviestis įvairių sričių specialistus į talką.

Mokytojams konsultuojant moksleivius, kurie papildomai mokosi, įveikdami mokymosi spragas, didėja jų darbo krūvis. Būtų gerai, jei mokykla rastų lėšų šiam darbui apmokėti. Kaip tai padaryti, galėtų patarti ugdymo politikai ir organizatoriai. Mokykla turi galimybių papildomai finansuoti projektus vykdančius mokytojus. Kartais projektai gauna papildomą Švietimo ir mokslo ministerijos ar įvairių fondų finansavimą. Vis dėlto ši problema, kaip ir daugelis kitų ugdymo problemų, laukia ugdymo proceso dalyvių diskusijų ir sprendimų.

Moksleivių savitarpio pagalbos organizavimas turi remtis ne tik nuorodomis, kaip organizuoti šią veiklą, bet ir jau vykstančių procesų vertinimu, kuris padeda konkretizuoti moksleivių savitarpio pagalbos aktualijas mokykloje.

VERTINIMAS

Pagrindinis moksleivių savitarpio pagalbos organizavimo mokykloje tikslas – padėti įveikti mokymosi spragas, įtraukti į šią veiklą mokyklų bendruomenes skatinant inkluzinio mokymo idėjos įgyvendinimą.

Tai sudėtingas tikslas, jo siekiant omenyje reikia turėti daugelį aspektų:

- mokytojų pasirengimą ir padedančiųjų moksleivių pasirengimą: reikia parinkti moksleivių poras, kurių bendras darbas leistų tikėtis sėkmės, pasirengti analizuoti ir vadovauti mokymosi procesui;
- bendradarbiavimo įgūdžius, kurių reikia visiems ugdymo proceso dalyviams: mokytojams, tėvams, moksleiviams ir mokyklos administracijai;
- teigiamą nuostatą į moksleivių savitarpio pagalbą ir pasiryžimą skirti šiai veiklai laiko bei jėgų.

Pagalba turi būti orientuota į moksleivį: reikia įvertinti spragas ir skirti užduotis, padedančias jas įveikti, taip pat būtina atsižvelgti į vaiko gebėjimą pasakyti, ko nemoka, savarankiškai tai įvertinti, pasitikėjimą savimi atliekant užduotis, gabumus mokslui ir kt. Kad visi suprastume, *kaip* tai daroma, būtina fiksuoti projekto eigą bei vertinti daromą pažangą.

Pradėti siūloma atsakant į šiuos klausimus:

1. Kokią mokymosi problemą reikia spręsti? (Kodėl ir kokia pagalba reikalinga? Kokią naudą turės padedantysis moksleivis?)
2. Kaip parinkti moksleivių porą arba kaip suformuoti moksle padedančiųjų moksleivių grupę?
3. Kaip bus organizuoti papildomi užsiėmimai?
4. Koks mokytojo vaidmuo pradžioje ir darbo procese?

5. Kiek savarankiškas gali būti padedantis moksleivis?
6. Kaip numatoma padėti padedančiajam moksleiviui spręsti galimas problemas?
7. Kokie mokymo metodai bus taikomi?
8. Kas ir kaip vertins susitikimų sėkmę?
9. Kaip mokytojui įsitikinti, kad moksleiviai išmoksta?
10. Kaip sprendžiant iškilusias problemas bus bendradarbiaujama su tėvais, mokytojais, klase ir pan.?

Tai, kiek ši veikla bus sėkminga atskiroms moksleivių poroms, priklausys nuo:

- užduoties porai sudėtingumo;
- poros parinkimo sėkmės;
- mokytojo vadovavimo jautrumo;
- moksleivių metakognityvinių gebėjimų;
- darbo sistemingumo.

Vertinimas irgi turi būti atliekamas nuolat, nustatant ir koreguojant užduotis (šioje srityje labai svarbus mokytojo ir moksleivių bendradarbiavimas įvertinant reikiamą pagalbą, nustatant mokymosi tikslus ir metodus, nes tokiu būdu skiriamas nuolatinis dėmesys mokymosi procesui ir ugdomi moksleivių metakognityviniai gebėjimai), mokytojui apmąstant ir koreguojant savo, kaip konsultanto, vaidmenį.

Siekiant šių tikslų, ir mokytojams, ir moksleiviams pagalbiniams pravartu vesti dieno-raščius, kuriuose būtų fiksuojamos ir analizuojamos anksčiau išvardytos temos. Tada veikla bus sistemingesnė. Nuolat fiksuojant jos eigą, lengviau apibrėžti kylančias problemas, nes surenkama faktinė informacija. Moksleiviai, kuriems padedama mokytis, turėtų turėti darbų sąsiuvinius, kuriuose būtų kaupiamos jų atliekamos užduotys. Turėtų būti įvertinta jų atlikimo sėkmė.

Sistemiškai renkama informacija apie mokymosi proceso eigą padeda įvertinti teikiamos pagalbos sėkmę. Pateiksime keletą ištraukų iš mokytojų ir moksleivių pagalbinių vestų dienoraščių. Ištraukose užrašų eiga sutraukiama išryškinant svarbiausius momentus. Moksleivių vardai juose yra pakeisti.

„Agnė neteisingai taria anglų kalbos žodžius, jai sunku žodžius įsiminti, todėl jai sunku ir suprasti mokytojos aiškinimą anglų kalba. Per pamoką ji atsisėdo su pagalbinike Joana. Agnei nesupratus kokio nors žodžio, Joana paaiškina, todėl ji jaučiasi ne tokia įsitempusi pamokos metu. Nėra dar pastebimų poslinkių žiniuose, nepagerėjo pažymiai, bet Agnė rodo iniciatyvą. Joanai reikia mokytojos pagalbos aiškinant Agnei transkripcijos ženklus. Agnės silpnoji vieta – žodžių ir gramatikos taisyklių įsiminimas. Joana kartais pyksta, kad Agnė neišmoksta mintinai. Mokytoja pataria suskaidyti užduotį: pradžioje atkreipti dėmesį į esamuosius laikus, paskui į būtuosius ir būsimuosius. Kartais Joanos pastangos aiškinti būna neefektyvios, tada Agnė vengia užsiėmimų ir tai pasireiškia sunkumais suderinti susitikimų laiką. Mergaitės pačios keičia mokymosi taktiką: Agnė nusirašo teisingai atliktas užduotys, o tada jos aiškinasi gramatiką. Agnė padarė pažangą skaitydama ir versdama,

bet gramatika vis dar liko jos silpnoji vieta. Vis dėlto Agnė stengiasi, ir tai jos pagalbininkei Joanai teikia džiaugsmo.“

Šiame pavyzdyje matyti, kaip mokytojos metodiniai patarimai padeda sumažinti tarpmergaičių kylančią emocinę įtampą. Joana, padedanti Agnei mokytis, galintyviai jaučia, koks svarbus Agnei yra mokymosi rezultatas, todėl pasiūlo pradėti nuo galo: parašyti teisingai, o po to aiškintis taisykles. Intencija puiki, nors pats mokymosi būdas gal ir koreguotinas. Tokie pavyzdžiai rodo, koks svarbus mokytojos dalyvavimas ir palaikymas, nes juk ji vadovauja mokymosi procesui klasėje ir nuo jos priklauso, kaip leisti pajusti moksleivių pastangų prasmę ir kaip jas įvertinti.

Kitas pavyzdys.

„Živilei Jonas padeda mokytis matematikos. Živilė mokosi penktoje klasėje, ji ne visada supranta mokytojos aiškinimą pamokoje ir ne visada gali savarankiškai atlikti namų darbus. Ji lėtai dirba ir, mokytojos manymu, lėtai mąsto. Jonas yra aštuntokas. Todėl per pirmą konsultaciją jis klausė mokytojos, kaip reikia aiškinti penktokams matematiką. Mokytoja paprašė Jono sugalvoti daugybės stulpelių pavyzdžių ir išspręsti juos su Živile, nes per pamoką pastebėjo, kad Živilei trūksta įgūdžių šiam veiksmui teisingai atlikti. Vaikai dirbo savarankiškai, mokytoja patikrino jų darbą.

Kitą kartą ji paprašė, kad Jonas patikrintų, kokių klaidų Živilė padarė kontroliniame darbe, paaiškintų klaidas, primintų taisykles, kurias reikėjo taikyti, kad užduotys būtų teisingai išspręstos. Mokytoja patikrino kontrolinio darbo taisymą.

Pamokos metu mokytoja pastebėjo, kad Živilė pradėjo greičiau spręsti užduotis.

Kitą kartą mokytoja ne tik paprašė, kad Jonas paaiškintų Živilės kontrolinio darbo klaidas, bet ir suteikė progą Živilei ištaisyti pažymį, pateikdama tos pačios temos kontrolinio darbo antrojo varianto užduotis. Mergaitė, jas atlikusi, gavo 9, o pirmojo varianto gavo 6. Vadinasi, aiškinimą ji tikrai suprato.“

Šiame pavyzdyje svarbu, kad padedantis moksleivis geriau supranta matematiką, nes mokydamas penktokę suvokia, jog panašūs uždaviniai gali būti sprendžiami įvairiais būdais. Ieškodamas atsakymo į klausimą, koks penktokų matematinis mąstymas (kaip jiems aiškinti), jis ugdo empatijos įgūdžius. Jis kartojasi kai kurias temas, mokosi suprasti klaidų analizės reikšmę. Labai svarbu, kad mokytoja leidžia moksleivei pasitaisyti pažymį po to, kai ji papildomai pasimoko.

Kartais moksleivių mokymosi spragas sąlygoja sunkios ligos. Tai visiems sunki tema, kurią neretai įvairiais būdais bandoma apeiti. Viena projekte dalyvavusi mokytoja dirbo būtent su tokiu vaiku. Pateiksime ištrauką iš jos dienoraščio.

„Olegas sunkiai sirgo ir gal dvejus metus mokėsi namuose. Pagal galimybes jis lankėsi klasėje, mokėsi, bet blogai. Namų darbai jam nebuvo užduodami. Jis buvo tylus, užduras. Nors klasėje jo niekas neskriaudė, draugų jis neturėjo. Jį papildomai mokyti pradėjo Vida, nesuprantamas užduotis aiškindama ir pamokų, ir pertraukų metu. Olegui susirgus, ji nerimaudavo dėl vėl galinčių atsirasti spragų. Mokytoja paskatino padėti jam mokytis pagal jo galimybes. Olegas jau neatiduodavo tuščio lapelio per kontrolinius darbus, nors vis dar gaudavo neigiamus įvertinimus. Kartais atlikdavo moksleiviams užduodamus namų darbus. (...) Atro-

do, kad vaikas pavargo stengtis, vėl atsilieka. Nors Vida su juo puikiai bendrauja, bet Olegas jai pamelavo... Vida negalėjo pasilikti po pamokų pasimokyti ir pasiūlė Olegui ateiti į mokytojos ketvirtadieniais vedamą konsultaciją. Jis pažadėjo, bet neatėjo... Mokytoja pasikalbėjo su Olegu. Pasirodo, kad jis nerimauja dėl įskaitos, kuriai laiku pasiruošti mano nespėsiąs. Jie sutaria, kad įskaita galės būti atidėta.

Vida vėl moko Olegą, bet skundžiasi, kad padaro mažiau, nes atsirado poreikis pakalbėti ne tik apie matematiką... Šiandien Olegas laikė įskaitą iš tos medžiagos, kurią mokėsi su Vida. Atėjo abu. Atrodė, kad Vida jaudinasi labiau už Olegą. Olegas darė klaidų, buvo susimąstęs. Gavo 7. Buvau nustebinta Vidos reakcijos – ji apkabino savo draugą ir jį pagyrė. (...) Vaikas vėl gavo neigiamą pažymį iš kontrolinio. Vida nesiskundžia Olego mokymusi, bet paklausus turbūt pasakytų, kad jis tingi. Mokytoja šią situaciją palieka savieigai – patiems mokiniams spręsti. Atrodo, kad pavyko, Olegas stengiasi gauti geresnius pažymius, jisai klausia Vidos, ko nesupranta, imasi iniciatyvos savo spragoms įveikti.“

Šiame pavyzdyje labai akivaizdus jausmų vaidmuo mokantis, dėl jų atsirandantys pakilimai ir nuopuoliai, kurie paveikia ir mokytoją. Jame taip pat išryškėja ir platesnio masto problemos – mokymo ir vertinimo organizavimas vaikams, kuriems skiriamas namų mokymas, jų integracija klasėje. Oficialiai tokiems vaikams programos turėtų būti modifikuojamos, tačiau vis dar neturime metodinių rekomendacijų, kaip tai daryti.

Papildysime šį įrašą Vidos pastabomis jos dienoraštyje.

„Žodžiu ant lentos sprendėme uždavinius, kuriuos mokytoja davė spręsti klasėje ir baigti namuose. (...) Spragos: kartais sunku atskirti, kada naudoti kėlinių, gretinių ar derinių formules. Žodžiu aiškinamės uždavinius iš matematikos vadovėlio. Spragos: skaidymas dauginamaisiais, daugybos lentelė. (...) Patikrinau pusę atliktų namų darbų iš matematikos knygos. Gerai suprato uždavinius su gretinių, kėlinių ir gretinių formulėmis. (...) Sprendžiant uždavinį, kur reikėjo suapvalinti, sekėsi gerai, tik kartais painiojasi, kur dešimtųjų, šimtųjų ir t. t. tikslumu. Manau, taip yra dėl to, kad sunkiai susikaupia. Džiaugiuosi, jog dažnai pats rodo iniciatyvą mokytis. Vakar sprendžiant kelis uždavinius pamačiau, kad kartais jam nesiseka todėl, jog nepasitiki savo jėgomis. Kai paklausiu, kaip spręsti tą ar kitą uždavinį, atsako teisingai. Paklaustas, kodėl nerašė, jei žinojo, atsako, kad nežinojo, ar taip reikia rašyti. (...) Tiesą pasakius, buvau labai nustebusi, kai šiandien prie manęs Olegas priėjo pats ir paklausė, kaip daryti vieną dalį. (...) Šiandien jis atėjo į mokyklą neatlikęs namų darbų. Sakė, kad nesuprato. Mokytoja liepė dar kartą perskaityti pavyzdį iš knygos ir, regis, tada suprato, kaip atlikti pratimą. Su juo dar nespėjau pasiaiškinti trikampių sprendimo, kai žinomos trys kraštinės, bet tikiuosi, kad kitą savaitę pavyks išmokyti jį daugiau. Gaila, kad viskam trūksta laiko. (...) Namie nebuvo nieko padaręs. Paaškinau, kaip reikėjo daryti, ir jis nusistebėjo, kaip iš pradžių klasėje nesuprato. Pasakė, kad jau lengvesnė kosinusų teorema, todėl dar reikės duoti uždavinių su sinusų teorema. (...) Šiandien vėl aiškinomės per pertraukas ir per pamoką, nes dirbome grupėmis. Pastebėjau, kad nelabai moka savybę išorinių ir vidinių narių. Rytoj užduosiu keletą uždavinių ir žiūrėsiu, kaip seksis. Šiandien mokėmės per visas pertraukas ir pamoką po pamokų, nes jam reikėjo atsiskaityti iš knygos I dalies.

Kartojome 15 temų. Atsakinėti sekėsi vidutiniškai, bet geriau, nei tikėjau. Nežinau kodėl, bet painiojasi, kai reikia skaičiuoti paprasčiausių figūrų plotus ar perimetrus. Didelės spragos sprendžiant veiksmus su trupmenomis, kai viena jų su sveikąja dalimi (...). Iš atsiskaitymo gavo 7. Atsakinėjo lėtai, reikėjo daug pagalvoti, bet, man atrodo, kad, palyginti su tuo, ką mokėjo iš pradžių, jis padarė nemažą pažangą. (...) Šiandien dalyvavau tutorių rengimo kursuose, kur kalbėjome apie mokymą, žaidėme. Buvo linksma. Tikiuosi, kad su Olegu pavyks pasiekti tikrai neblogų rezultatų. (...) Šiandien Olegas negalėjo pasilikti po pamokų. Todėl truputį nusivyliau. Kartais atrodo, kad jam jau pabodo mokytis. (...) Beje, vakar bandė spręsti uždavinį, kuriame reikia naudotis tangento apskaičiavimu. Atrodo, kad truputį pamiršęs, todėl reikės rasti laiko paaiškinti dar ir tai. (...) Olego nebuvo mokykloje, todėl mokytoja kontrolinį iš pirmos temos kartojimo uždavinių atidavė man. Jis gavo 3. Tai nelabai gerai, tačiau džiaugiuosi, kad po to, kai parašėme kontrolinį, jis priėjo ir paklausė, kas buvo neaišku. (...) Iš tų uždavinių jis kažką žino, bet nepadaro iki galo. (...) Šiandien man patiko, kad „jei, taip sakant, nusišnekėdavau“, jis mane pataisydavo, pastebėjau, kad greičiau atlieka kai kuriuos veiksmus, kurių nesuprato per pamoką. (...) Pastaruoju metu beveik nesimokome kartu. Vieną dieną jis užmiršo atsinešti sąsiuvinį, kitą turėjo išeiti...”

Moksleivės pagalbininkės užrašuose galime pastebėti tuos pačius pakilimus ir nuopolių mokymosi procese, kuriuos pastebi ir mokytoja. Labai aktuali krūvio problema, kurią pareiginga moksleivė labiau suvokia kaip laiko stokos problemą. Nuovargis ir nusivylimas, jog sunkus darbas neatneša teigiamų rezultatų, gali pasireikšti tuo, kad nerandama laiko arba „nusibodo“.

Iš patirties žinome, kad moksleiviai kartais linkę slėpti mokymosi procese kylančius nesklandumus net nuo juos kuruojančių mokytojų, pavyzdžiui, moksleivių darbų sąsiuviniai būna labai tvarkingi, be klaidų, nes jie pirmiausia dirba juodraščiuose, o paskui gerai atliktus darbus perrašo į švarraštį. Sveikintinas jų savarankiškumo siekis. Jeigu kontrolinių patikrinimų klasėje metu pasirodo, kad toks mokymasis yra efektyvus, gal reikėtų sumažinti mokytojo supervizijų skaičių arba pakviesti moksleivius kreiptis pagalbos tik tuo atveju, kai kyla neaiškumų. Tačiau toks elgesys gali liudyti ir baimę atvirai su mokytoju nagrinėti kylančias problemas. Tada mokytojo užduotis – paaiškinti moksleiviams, kad svarbus ne tik rezultatas, bet procesas, kuriuo prie to rezultato einama, kad mokytojas gali būti konsultantas ir šioje srityje. Moksleiviai pagalbininkai, kaip ir mokytojai, kartais nejaukiai pasijunta, kai jų aiškinimai ir pastangos padėti neatneša laukiamų rezultatų. Čia gali kilti įvairaus pobūdžio gynybinių reakcijų. Tai labai apsunkina bendravimą ir tolesnį mokymąsi. Todėl narpliojant tokio pobūdžio nesusipratimus, siūloma kreiptis ir į psichologą. Mokymasis iš tiesų yra labai asmeniškasis procesas ir jeigu mes kalbame apie būtinybę geriau jį suprasti, turėtume nepamiršti delikatumo ir pagarbos.

Be mokytojų ir moksleivių pagalbininkų dienoraščių, vertinimui gali būti naudojamos anketos prieš pradedant teikti pagalbą ir po to, kai spragos jau įveiktos arba praėjęs tam tikras teikiamos pagalbos etapas. Anketos gali padėti įvertinti moksleivių nuostatų į mokymąsi ir mokyklą kitimą, dalyvavimą mokyklos ir klasės gyvenime.

Pateiksime tokios anketos pavyzdį.

MOKSLEIVIŲ ANKETA

Mieli moksleiviai, mus domina jūsų nuomonė apie mokyklą ir mokymąsi. Prašome perskaityti pateiktus teiginius ir pažymėti, ar sutinkate su jais.

Nr.	Teiginys	Taip	Dažniau taip	Dažniau ne	Ne
1.	Mokykloje man patinka				
2.	Mokymuisi skiriu daug laiko namuose				
3.	Mokytis man lengva				
4.	Man patinka, kai pradedu suprasti tai, ko anksčiau nesupratau				
5.	Turiu mėgstamų laisvalaikio užsiėmimų				
6.	Mokytis įdomu				
7.	Lankau būrelius po pamokų				
8.	Mėgstu skaityti knygas				
9.	Mėgstu dalyvauti mokykliniuose renginiuose				
10.	Klasiokai man draugiški				
11.	Gerai sutariu su mokytojais				
12.	Galiu pasiūlyti ką nors įdomaus veikti savo klasėje				

Moksleivių savitarpio pagalbos tikslas visų pirma yra padėti konkrečioms moksleiviams, tačiau reikia galvoti ir apie tai, kad ji būtų sistemingai organizuojama, kad jai nuolat būtų vietos mokyklos gyvenime. Norint įvertinti, kaip mokykla pasirengusi užtikrinti šios veiklos perspektyvas, pravartu bent kelis kartus per mokslo metus peržvelgti tokius klausimus:

1. Kaip pavyko realizuoti moksleivių savitarpio pagalbos klubo idėją? Ar pažįsta vieni kitus projekte dalyvaujantys mokytojai ir moksleiviai? Ar vyksta klubo susirinkimai, kuriuose aptariamos organizacinės ir kitos problemos? Ar mokytojai, padedantys moksleiviams, tie, kuriems padedama, bendrauja tarpusavyje aptardami šią veiklą? Ar yra nustatytos vietos, kur moksleiviai kartu mokosi?
2. Kaip su šiuo projektu supažindinti tėvai, kolegos, kiti moksleiviai klasėje, moksleivių taryba? Kokia jų reakcija? Jeigu ne, tai kodėl?
3. Ar pasirodo žinučių apie moksleivių savitarpio pagalbą mokyklos laikraštyje? Kas jas rengia: mokytojai ar patys moksleiviai? Kokie atsiliepimai? Jei nerašoma į laikraštį, tai kodėl?
4. Kokia metodinė ir psichologinė parama teikiama moksleiviams pagalbininkams? Ar ji efektyvi? Kaip galima ją tobulinti?
5. Ar reguliariai vyksta moksleivių užsiėmimai porose? Ar atsiranda kokių nors organizacinių kliūčių ar kliūčių dėl drausmės? Jei taip, tai kokių? Kiek jos trukdo mokymuisi mokykloje apskritai?
6. Ar pastebėtos projekto vykdymo problemos, kurias reikėtų aptarti su kolegomis, mokykloje dirbančiais specialiojo ugdymo specialistais, su tėvais, su projekte nedalyvaujančiais moksleiviais, su moksleivių taryba, mokyklos administracija? Kokios?

Šios analizės rezultatai gali būti aptariami moksleivių savitarpio pagalbos klubo veikloje, metodinių pasitarimų su mokytojais, tėvų ir moksleivių aktyvo susirinkimo metu. Visi šie klausimai padeda geriau suvokti mokymosi procesą, todėl reikia jiems rasti laiko. Jeigu svarstomas tik moksleivių pažangumas ir balsuojama, ar kelti moksleivį į kitą klasę, ar palikti antriems metams prieš tai neišnagrinėjus jo mokymosi ypatumų, tuomet ką reiškia nuolatinis tvirtinimas, kad mokantis svarbu ne tik rezultatas, bet ir procesas?

MOKYKLOS BENDRUOMENĖS REIKŠMĖ

Įsivaizduokite mokytojo reakciją klasėje, kurioje yra daug moksleivių, norinčių pagalbos iš jo dėstomo dalyko. Šiek tiek dviprasmiška situacija. Viena vertus, mokydamiesi turime įveikti nesupratimo barjerus, ir smagu tai daryti ne vienam, o draugų padedamam. Kita vertus, reikia išmokti ir savarankiškai stengtis. Tokioje situacijoje ne vienas mokytojas turbūt teisėtai susimąstytų, ar pakankamai aiškiai jis dėsto dalyką, arba apie tai, ar programiniai reikalavimai atitinka mokinių gebėjimus.

Gal dėl šių priežasčių mūsų projekte dalyvavę mokytojai teigė, jog jų kolegos mokyklose domėjosi projektu, priėmė jo idėjas, tačiau į jį įsitraukti neskubėjo.

Esame pripratę prie pakankamai didelio nepažangių moksleivių skaičiaus mokyklose, prie kasmet stulbinančio skaičiaus moksleivių, kurie neišlaiko tai vieno, tai kito dalyko valstybinių egzaminų.

Aiškindami, kodėl moksleiviai blogai mokosi, mokytojai samprotauja taip:

„Vienas svarbiausių klausimų buvo vaikų mokymosi motyvacija. Kai kurie nori dirbti, o ne mokytis. Ateina vaikų iš tokių šeimų, kuriose tėvai vos vos tempė mokyklos krūvį, o dabar jų vaikai susiduria su tomis pačiomis problemomis. Vaikai perima tėvų elgesio modelius. Klasėje ir nesimokantys vaikai prisitaiko kartais visai gerai, jeigu moka bendrauti. Nors mokoma ir bendradarbiaujant, tačiau tokių vaikų šie metodai irgi neišjudina. Tokie atvejai nėra blogiausi. Blogiausia, kai vaikai nieko nenori: nei dirbti, nei mokytis.“

Nors aptariant vieną tokį nemokslų vaiką, paaiškėja, kad jis išvyko į užsienį ir išmoko vokiečių kalbą, mokytojos vis tiek laikosi savo nuomonės, kad mokytis jis nenorėjo, o šiuo atveju gyvenimas privertė.

Šis pavyzdys rodo, kad moksleivių mokymosi motyvacija yra kintamas dalykas, kurį geriausiai galima suprasti analizuojant konkrečius atvejus ir situacijas.

Mokytojos pastebi, kad dabar pasikeitė bendra atmosfera mokykloje, kad skatinamos individualios pastangos, mažiau kalbama apie kolektyvą ir kolektyvizmo idėjas. Mokytojus stebina vaikų išsakyta mintis, jog prašyti pagalbos gėda.

Reikia pripažinti, kad vis dažniau kalbama apie bendruomenę, jos narių solidarumą, apie mokymą bendrauti ir bendradarbiauti. Mokykloje, kaip ir gyvenime, dažnai tenka derinti prieštaringas tendencijas ir spręsti įvairaus pobūdžio konfliktus.

Formuojant pagalbos nuostatą, labai svarbi mokytojo laikysena klasėje. Viena diskusijoje dalyvavusių mokytojų pasakojo, jog savo pamokose ji prašo, kad vieni vaikai paaiškintų kitiems nesuprastas užduotis. Ji taip pat prašo moksleivių padėti suprasti mokymo medžiagą tiems vaikams, kurie praleido pamokas dėl ligos. Ji pati skiria temas ir pratimus, kuriuos reikia atlikti norint pasivyti kitus. Toks darbas vyksta nuolat jos klasėje.

Kai kurie mokytojai supranta, kad moksleivių savitarpio pagalba – vienas iš mokymosi bendradarbiaujant būdų, kuriam nuolat reikia skirti dėmesio ne tik spragoms, dažnai labai didelėms, įveikti, bet ir siekiant, kad mokantis tokių spragų neatsirastų. Kuo geriau vaikai išmoka patys rūpintis savo mokymusi, tuo jų savitarpio pagalba gali būti savarankiškesnė.

Kartais mokytojai abejoja, ar gabūs vaikai nenuskriaus savęs, jei, užuot patys siekė daugiau žinių, savo laiką skirs mokyti kitus.

Mokytojas, nusprendęs skirti dėmesio moksleivių savitarpio pagalbai, gali tikėtis iš moksleivių įvairiausių klausimų ir komentarų apie mokymąsi. Galbūt ir tokių, kokius išgirdome mes, lankydamiesi moksleivių parlamentų ar moksleivių tarybų susirinkimuose.

Pateiksime keletą ištraukų iš vienos mokyklos moksleivių tarybos susirinkimo:

„Moksleiviai, kurie blogai mokosi, turėtų išeiti į kitas mokyklas. Susidaro nepalanki atmosfera, nes blogai besimokantys „tempia žemyn“ tuos, kurie gali ir nori mokytis. Yra nenorinčių mokytis mokinių, ir tada čia nieko nepadarysi.“

„Nereikia tų mokinių nustumti, o sumažinti jiems reikalavimus, nes ne visi vienodai gabūs. Klasėje būna mokinių, kurie mokosi iš žemesnių klasių vadovėlių. Gal tie vaikai negauna tinkamos paramos namuose, gal jiems trūksta reikiamos pagalbos? Su tais pačiais mokiniais skirtingai dirba skirtingų dalykų mokytojai. Kas ten darosi? Gal šis projektas labiau padėtų suvokti šių vaikų padėtį klasėje, priešastis, dėl kurių jie neišmoksta.“

Kalbėdami su moksleiviais, pastebime, kad mokyklų tipo, jų vidaus tvarkos, mokymosi gabumų, specialiųjų poreikių vaikų integracijos klausimai jaudina moksleivius, tačiau šioje srityje jiems trūksta tikrų orientyrų. Jiems kyla panašių klausimų kaip ir mokytojams.

Kai kurie moksleiviai mano, kad dabar tie, kurie nesimoko, turi didesnę autoritetą negu tie, kurie mokosi. Svarbiau turėti „stogą“, o ne gerai mokytis. Svarbu, kad galėtų vaidinti „kietus“. Šiuo pastebėjimu susiduriama su labai svarbia ir sudėtinga jaunimo kultūros, t. y. terpės, kurioje jie ieško tikrojo savojo „aš“, problema. Kalbėdami apie kultūrų įvairovę, toleranciją, pirmiausia turėtume rūpintis moksleivių gyvenimu klasėje ir mokykloje, padėdami jiems suvokti skirtingus elgesio modelius, ugdydami jų kritinę poziciją socialinių reiškinių atžvilgiu, teikdami progų ieškoti autoritetų.

Paklausti apie vertinimą, moksleiviai skundžiasi, kad mokytojai kartais vertina labai subjektyviai, todėl krinta pažangumas. Bet nenorį tų problemų viešinti, nes baisu, kad nepakenktų sau. Mokytojai kartais vertina subjektyviai sąlygojami savo nuotaikos arba prisimindami geriau arba blogiau besimokantį brolių ar seserį, asmeniškai nusiteikę prieš atskirus mokinius. Mokiniai turi save pateikti kuo geriau. Jie nelabai supranta mokytojų vertinimą „už pastangas“.

Kartais apie moksleivių savitarpio pagalbos procese kylančius sunkumus galima drąsiau kalbėti su mokytoju negu apie savo. Kai kurie mokytojai (lietuvių kalbos, anglų) per pamokas leidžia moksleiviams padėti kitiems. Mokinių klausti saugiau, nes kartais atrodo, kad, paklausus mokytojo, šis įsidėmės, ko vaikas nesupranta, ir vėliau norės patikrinti. Arba pakvies prie lentos, kad paaiškintų. Tačiau aiškinimasis to, ko nesupranti visos klasės akivaizdoje, ne vienam kelia įtampą.

Mokiniai mano, kad per egzaminus jie vertinami teisingai. Bet čia kyla kita problema. Vaikai tikisi iš mokyklos pagalbos laikant egzaminus, tačiau dažnai turi naudotis korepetitorių paslaugomis.

Dabar pažymiai labai aktualūs, o kartu aktualūs ir vertinimo klausimai, kuriuos moksleiviai norėtų aptarti su mokytojais, bet ne visada drįsta.

Aptarime dalyvavę moksleiviai pastebi, kad vienoje klasėje, net, pavyzdžiui, pasirinkusių matematinį profilį, yra įvairių mokinių: ir tų, kurie yra olimpiadų nugalėtojai, ir tų, kurie vos gauna patenkinamus pažymius. O aiškindami temas mokytojai dažnai orientuojasi į stipriausius mokinius. Kartais spragų atsiranda praleidus pamokas dėl ligos, ir tada mokytojai dažnai liepia vyti savarankiškai. Savitarpio pagalbos projektas galbūt padėtų ieškant išeities iš tokių situacijų. Moksleiviai ir patys galėtų būti aktyvesni, ją organizuodami, tik turėtų žinoti, kaip tai daryti.

Mokiniai pastebi „diedovščinos“ reiškinių net tarp pradinukų. Prisimena savo patirtas skriaudas, kai pradinėse klasėse draugai mušdavo, jeigu neduodavo jiems nusirašyti. Vaikai sutinka, jog šiame projekte iškiltų visi šie aptariamai klausimai.

Kitoje mokykloje moksleivių tarybos atstovai kelia kiek kitokius klausimus:

„Mokykloje, ypač aukštesnėse klasėse, mokytis ir taip nelengva. Kartais atrodo, kad ta pagalba yra geresnių mokinių diskriminavimas, esi lyg ir priverstas jaustis kaltas, kad tau geriau sekasi mokytis. Reikia padaryti, kad mokytojai sudarytų visas sąlygas gauti išsilavinimą mokiniams, o ne moksleivis moksleiviui. Tarkime, „10“ turintis mokinys dar ne visada gerai paaiškina, nes tai ne visada bus teisingai, gali nenorėdamas draugą išmokyti neteisingai. Priklauso nuo paties moksleivio, kiek ir kaip jis nori mokytis. Nežinia, ar reikalinga moksleivių savitarpio pagalba, nes mokymasis – labai individualus dalykas. Prašyti, organizuoti pagalbą – paties moksleivio reikalas. Mokymasis kartu su kitais padeda geriau suprasti patį mokymąsi, bet atima daug laiko. Yra toks posakis: „Gera širdelė, nuoga subinėlė“. Trisdešimt valandų, kurias reikia skirti visuomeniniam darbui, kelia pasipiktinimą: mokytojams reikia tvarkyti kabinetus. Geriau tuo metu pasimokyti. Dar ne laikas dirbti visuomenei, mes dar nepadarėme nusikaltimų...“

Skaitant šias moksleivių replikas, norisi suprasti priežastis, dėl kurių jos kyla. Mokymasis esant nuolatinei streso būsenai? Nerimas dėl ateities? Priešiškumas sistemai? Egoizmas? Vertybių kaita? Kas?

Kalbiname mes moksleivius ar ne, o jie vis tiek galvoja. Kartais tik per vėlavimą suvokiame, kaip tai yra svarbu ir kaip labai tai veikia jų elgesį.

Diskusija rutuliojasi toliau:

„Mokykloje nagrinėti mokymo krūvio, mokymosi problemas nėra kada. Labai dideli krūviai, be mokslų, praktiškai niekam nelieka laiko. Kitais metais žada mažinti mokinių krūvį, t. y. pamokų skaičių, bet ar mažės egzaminų reikalavimai? Mokiniai nesugebės išmokyti visko, turėdami mažiau valandų. Reikės dažniau kreiptis į korepetitorius. Tai, kad mokytojai savaip interpretuoja pamokas, irgi komplikuoja mokymąsi, nes darosi neaišku, ko ir kaip mokytis. Tai ypač aktualu susirgus. Kartais mokytojų pozicija yra tokia, kad jis neturi papildomai aiškinti: jam už tai nemoka, jis tik 45 minutes pamokoje aiškina. Tais atvejais, kai mokinys praleidžia dvi tris savaites, irgi atsiranda spragų. Tam laikotarpiui namų mokymo niekas neskirs. Sergantis moksleivis pats nelabai gali mokytis, pirmiausia dėl bendros būsenos.“

Pereiname prie klausimo apie pačių moksleivių aktyvumą, jų atsakomybės sritį organizuojant mokymąsi:

„Nelabai aišku, kaip mokyklos parlamentas galėtų prisidėti, jie atstovauja mokiniams, bet nelabai supranta, kaip jiems gali padėti. Tiesiog paskelbus, kad organizuojama pagalba, niekas, vaikų įsitikinimu, neateis. Moksleivių parlamentas atstovauja visiems moksleiviams. Jie kviečiami dalytis savo nepasitenkinimu, skundais, bet jų parlamentas sulaukia labai nedaug. Mokyklų parlamentai mokyklose neturi autoriteto ir gal net savo veiklos srities. Moksleivių aktyvumas mažas, nes stinga

mokytojų palaikymo. Tai, ką sugalvoja, moksleiviai turi įgyvendinti patys. Kiti net prikiša, kad per daug sėdi prie renginių, užuot mokėsi. Universitetai nereikalauja tų žinių, kurias mes kalam čia, mokykloje. Bet reikia gerų egzaminų balų ir... vėl turi kalti, kalti... Žinai, kad nieko nepakeisi, tai ir važiuoji. Šią problemą turėtų spręsti ministerijoje.“

Turint omenyje, kad diskusijoje dalyvavo gerai besimokantys ir gana aktyvūs moksleiviai, galima tikėtis, jog kiti yra dar pasyvesni ir jaučiasi didesni bejėgiai konstruktyviai spręsti savo mokymosi problemas. Tada kyla įvairaus pobūdžio vengimo ir abejingumo reakcijos. Tačiau išlieję savo nuoskaudas dėl to, ko, jų nuomone, pakeisti negalima, moksleiviai grįžta prie konstruktyvesnių minčių:

„Vis dėlto galima padėti, jeigu padėjėjų yra daugiau ir jie kartkartėmis pataria. Tada galima rasti laiko. Geriausia, kai žmogus, kuriam reikia padėti, jau būna padaręs viską, ką pats gali padaryti, ir turi klausimų, kuriuos jam reikėtų paaiškinti. Geriausia tai daryti neformaliai tarp gerų draugų. Mokyti kartu mokiniai turėtų su pajuokavimais, su pabendravimu, kad nebūtų vien kalimas. Mokytojai galėtų paptarti, kaip mokyti, jeigu padedantysis moksleivis nežino. Mokytojas irgi turėtų būti linksmas, draugiškas, o ne toks griežtas, kaip pamokoje. Ne toks susikaustęs, nekritikuoti dėl išvaizdos ir pan.“

Dar kitame moksleivių susirinkime atkreipiamas dėmesys į tai, kaip dėl mokymosi vieni kitus ir patys save vertina moksleiviai. Ištrauka iš šio susirinkimo protokolo:

„Kartais mokytojai pakartotinai neaiškina, o dar bara, kad mokiniai nesupranta to, „kas buvo aiškinta prieš pusę metų“. Todėl kreiptis į mokinius gali būti drąsiau. Vis dėlto prašant pagalbos, mažėja moksleivių savęs vertinimas. Negabus mokinytis turi daug daugiau dirbti ir pasiekti kuo daugiau. Tada jis labiau save vertins. Mokiniai patys kalti, kad nesimokė ir atsiliko, todėl dabar jie turi mokytis daug daugiau, kad patys ir pasivytų. Moksleiviai, patys pasistengę ir daugiau pasiekę, pagrįstai geriau save vertins. Su ta nuomone ne visi sutinka. Yra moksleivių, teigiančių, kad visais atvejais galima ir reikia kreiptis pagalbos. Kuo geriau jis paskui mokysis ir supras, tuo geriau save vertins. Kartais būna, kad kartu mokydamasis pakeiti nuomonę apie žmogų, teigiamiau jį vertini.“

Matome, kad moksleiviai pastebi ir sugeba aptarti daug mokymosi klausimų. Aptarinėdami jie mąsto, įsiklausydami vieni į kitų nuomones. Galbūt jiems tapus tėvais, mokykloje daugiau kas keisis. Tuo labiau kad neseniai įsteigtas Lietuvos tėvų forumas, kurio vienas iš uždavinių – stiprinti tėvų įtaką švietimui. Tačiau ir dabar galima daug laimėti mokymui, pasikalbėjus su moksleiviais.

Organizuojant moksleivių savitarpio pagalbą mokantis, labai svarbu žinoti, kokia šiuo klausimu tėvų nuomonė.

Panagrinėkime, ką apie tai mano mūsų kalbinti tėvai iš projekte dalyvavusių mokyklų.

Apskritai projekto idėja tėvams atrodo priimtina. Kartais po to, kai jų vaikams buvo suteikta kitų moksleivių pagalba, tėvai aktyviau ieško korepetitorių pagalbos, t. y. pripažįsta faktą, kad vaikui ji reikalinga. Patirties, organizuojant moksleivių savitarpio pagalbą, kol kas yra mažai.

Įsitikinę, kad iš esmės viskas priklauso nuo to, kaip vaikas dirba pamokoje, viename susirinkime dalyvavę tėvai manė, jog mokytoja turi sudominti moksleivius mokslu. Mokytoja pastebėjo, kad mokslu domisi tie moksleiviai, kuriems sekasi. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad vaikus reikia mokyti motyvuoti patiems save, t. y. kelti sau mokymosi tikslus ir jų siekti. Šiame epizode akivaizdžiai pasireiškia mokytojų ir tėvų atsakomybės pasidalijimo už vaikų ugdymą problema.

Kai kuriems tėvams aktuali vietos, kur moksleiviai kartu mokytųsi, problema. Vienas tėvas paaiškino, kad savo namuose norėtų matyti sūnaus draugus tik tada, kai juose yra tėvai. Tada jis neprieštarautų, kad jo sūnus teiktų pagalbą. Jis mano, kad mokykla turėtų sudaryti sąlygas vaikams lankyti būrelius ir skatinti vaikų savitarpio pagalbos klubo veiklą. Tėvų nuomone, šiuo metu įprasta, kad moksleiviai savarankiškai ruošia pamokas. Savitarpio pagalba moksle nebuvo visuotinai paplitęs ir visuotinai priimtinas reiškinys.

Aptariant projekto uždavinį padėti vaikams geriau suprasti mokymosi procesą, iškeltas gabumų klausimas. Diskutuota, ar vaikai turi suprasti, kad jie yra skirtingų gabumų. Vieno tėvo nuomone, mokytojas taip turi organizuoti mokymą, kad šis klausimas nekiltų. Vaikus reikia skatinti, ugdyti pasitikėjimą savo jėgomis, tada jų rezultatai bus iš tiesų geresni. Tačiau į mokyklą vis daugiau ateina specialiųjų poreikių vaikų, tarp jų ir lengvai protiškai atsilikusių. Neišeis to nusišlėpti, nes jų atsilikimas akivaizdus. Jie patys tai suvokia, tačiau vis tiek nepajėgia mokytis pagal bendrojo ugdymo programą net pačiu žemiausiu lygiu. Tėvai išreiškė požiūrį, kad mokytojams sunku mokyti klasėje, kurioje kartu mokosi labai skirtingų gabumų vaikai, nes tada visi suvidutinėja. Jie norėtų, kad moksleiviai būtų suskirstyti į atskiras klases pagal pajėgumą ir jų nuomone, būtų gražu, kad stipresnė klasė mokytų silpnesnę. Tačiau mes pasistengėme įsijausti į tų „antrarūšių“ vaidmenį. Tėvai pripažino, kad kiekvienas jų norėtų savo vaiką matyti stipresniųjų klasėje. Jie taip pat sutinka, jog svarbu mokyti kartu taikiai sugyventi įvairius vaikus: sveikus ir ligotus, gabius ir nelabai, laimingesnius ir ne tokius laimingus. Tai – sunkus uždavinys, kurį nuolat reikia spręsti susiduriant su vis kitokiomis situacijomis.

Kitoje mokykloje tėvai teigia, kad jų vaikai bendraudami kartu sprendžia ir mokymosi problemas: „Mokiniai vienoje klasėje beveik visi turi kompiuterius ir jais susisiekiama bei tariasi dėl matematikos, fizikos pratimų sprendimo. Mama nežino, kaip dirba mokytojai, bet žino, kaip dirba vaikai. Jie padeda vieni kitiems. Bendra atmosfera, kurioje pagalba vertinama, skatina tokią veiklą.“

Šioje mokykloje tėvai pamini ir kliūtis, kurios trukdo plėtoti moksleivių savitarpio pagalbą:

- Vaikai kartais linkę nusirašyti, o ne aiškinti. Taip jie „taupo laiką“. Ir taip padeda.
- Reikia mokėti paaiškinti, tai ne visi sugeba, o tada ir nesinori pakartotinai prašyti pagalbos.
- Ne visi vaikai nori pagalbos. Kai kurie linkę atlikti užduotis savarankiškai, kiti nori mokytis kartu su draugais, ne su bet kuo.
- Kai kurie vaikai padeda vieni kitiems už pinigus, kaip korepetitoriai, nes dabar egzistuoja rinkos santykiai, niekas nenori dirbti veltui.
- Aukštojoje mokykloje dėstytojai kartoja, kad studentai vieni kitiems yra konkurentai: kas geriau mokysis, tam nereikės mokėti už mokslą.
- Pagalbos dažniau prašys tie, kam jos mažiau reikia, o ne tie, kuriems ji labiau reikalinga, nes pastariesiems gali pristigti drąsos.

Turbūt neapibendrinsime per šį susirinkimą išsakytų pastabų geriau už jame dalyvavusių: „Šios idėjos viena spalva nenuspalvinsi – čia svarbus ir noras, ir intelektas, ir tarpusavio santykiai klasėje, santykiai su vaikais ir tėvais, klasėje esantys prioritetai (vienos klasės prioritetas – kas daugiau praleis pamokų, kitos – kas daugiau pasieks) ir dar daug kas kita. Verta kalbėti apie tai, kaip mes mokomės, tik tuo atveju, jeigu pagerės mokymosi rezultatai: egzaminų, trimestrų pažymiai. Šią idėją padėtų diegti mokinių motyvavimas: įskaityti šią veiklą kaip visuomeniškai naudingą, įtikinti, kad gerumas savaime yra vertybė, nors ir nemateriali, moksleiviai gali pasitikrinti, ar turi mokytojo talentą, ar moka aiškinti, reikėtų šią mokymosi formą taikyti per pamokas, kad vaikai negaištų papildomo laiko. Svarbu pradėti nuo pradinių klasių. Pradinėse klasėse vaikai greičiau linkę pasakyti, ką padaryti ir kiek išeis, o ne paaiškinti. Nors pradinėse klasėse jie labai nori padėti. Reikia to juos mokyti, aiškinti, tada jie padės. Reikėtų siekti, kad pradinėse klasėse pastebimi geri vaikų norai, jų palankumas vienas kitam liktų ir vyresnėse klasėse.“

Gal ne visose mokyklose susirinkimai vyktų taip konstruktyviai, nes tėvai, kaip ir vaikai, ne visada įsiklauso į vienas kito nuomonę, kartais mažai žino apie savo vaikus, neranda jiems laiko arba yra pernelyg sunerimę, kad galėtų blaiviai mąstyti tuomet, jeigu vaikai turi labai didelių mokymosi ar elgesio problemų.

Dažniausiai taip būna ten, kur nėra diskutavimo tradicijos.

Apžvelgę mokytojų, moksleivių ir jų tėvų nuomonę apie moksleivių savitarpio pagalbos organizavimą mokyklose, pastebime pasikartojančias temas ir tai, kad jos matomos iš skirtingų perspektyvų. Tokiose diskusijose, kuriose sprendžiami praktiniai bendrabūvio aspektai, konsoliduojama bendruomenė, suvokiamas jos narių poreikių įvairumas, jos tarpusavio ryšių ir aplinkos svarba visiems. Jos nariai suvokia save kaip tam tikros sistemos dalį, kurioje jie turi būti reikalingi ir kuri jiems reikalinga, supranta dominuojančių joje nuostatų svarbą ir poveikį atskiriems asmenims. O tada bendromis pastangomis gali jas koreguoti, keisti, tiksliau ir sutartniau veikti.

II dalis. Praktinės tutorių programos įgyvendinimo gairės

Pradėdami planuoti tutorių programą savo mokykloje, turėtume gerai apgalvoti ir sudaryti tutorių veiklos įgyvendinimo schemą, kurioje reikia atlikti visus reikalingus žingsnius ir veiksmus tam, kad moksleiviai – tutorius ir jo mokinys – galėtų sėkmingai bendradarbiauti teikdami savitarpio pagalbą. Tutorių programos įgyvendinimo schema paremta S. Goodlad (1998) siūlomais apmatais, mentorių programos „Big Brothers Big Sisters“ standartais, išdėstytais D. McGill, A. Kurienės, E. Petkutės (2000) apžvalga, bei trijų seminarų su mokytojais programų koordinatoriais ir trijų seminarų su moksleiviais tutoriais ir moksleiviais mokintiniais patirtimi.

TUTORIŲ VEIKLOS ĮGYVENDINIMO SCHEMA

1. Tikslų apibrėžimas:
Kokias problemas norime išspręsti naudodami tutorių programą?
Ar ši programa papildo mokymo procesą?
Kokie tikslai keliami tutoriams?
Kokie tikslai keliami moksleiviams mokintiniams?
2. Struktūra ir turinys:
 - 2.1. Pagrindiniai reikalavimai tutoriams.
 - 2.2. Pagrindiniai reikalavimai mokintiniams.
3. Atsakomybė ir veiksmų planas:
 - 3.1. Tutorių atranka.
 - 3.2. Tutorių rengimas.
 - 3.3. Mokintinių atranka.
 - 3.4. Tutoriaus ir mokintinio poros parinkimas.
 - 3.5. Mokytojo atsakomybė ir pagalba.
 - 3.6. Susitikimų vietos ir laiko organizavimas.
 - 3.7. Mokymo turinio ir formos parinkimas:
Kaip padėti sudaryti mokymo planą?
Kaip parinkti užduotis?
Ką turėtų pasiekti kiekviena konkreti tutoriaus ir mokintinio pora?
 - 3.8. Pažangos dokumentavimas/ ataskaitų rengimas.
4. Tutorių ir jų mokintinių parama:
 - 4.1. Parama, reikalinga tutoriams.
 - 4.2. Kaip padėti išmokyti vertinti?
5. Tutorių programos įvertinimas:
Kiekybinis ir kokybinis vertinimas.
Veiksniai, nuo kurių priklauso tutorių programos sėkmė.
6. Sąnaudos ir finansavimas

Toliau išsamiau aptarsime kiekvieną žingsnį, kaip realizuoti šią schemą.

1. TIKSLŲ APIBRĖŽIMAS

Mokykloje inicijuojant tutorių programą, drauge su administracija, mokytojais, moksleiviais ir jų tėvais reikia aptarti ir apibrėžti:

- kokias problemas norime išspręsti naudodami tutorių programą?
- ar ši programa papildo mokymo procesą?
- kokie tikslai keliami tutoriams?
- kokie tikslai keliami moksleiviams mokintiniams?

Atsakius į šiuos klausimus, paaiškėja tutorių programos vieta ir tikslai, kuriuos su jos pagalba norime realizuoti. Daugelis klausimų, susijusių su tokios programos įgyvendinimu, išsamiau aptarti teorinėje šio leidinio dalyje.

2. STRUKTŪRA IR TURINYS

2.1. PAGRINDINIAI REIKALAVIMAI TUTORIAMS

Kiekviena mokykla turi nuspręsti, kokius moksleivius pakviesti būti tutoriais, kaip praktiškai realizuoti kvietimą ir kaip pasirinkti tinkamiausius padėti savo draugams norinčius moksleivius. Mokyklose mokosi daug gabių ir net talentingų moksleivių, bet nustatyti, ar jie gali būti geri pagalbininkai, – programos koordinatoriaus, mokytojų, kitų specialistų bei pačių moksleivių darbas. Kiekvienas pažangus moksleivis gali norėti būti tutoriumi ir yra potencialus kandidatas teikti pagalbą. Tačiau norint sėkmingai pasirinkti, reikia apsispręsti, kokių savybių ieškome, kad būsimasis moksleivis galėtų būti geru pagalbininku.

Seminarai su mokytojais ir moksleiviais buvo naudingi apibrėžiant, ko reikia tapti geru tutoriumi. Tiek mokytojai, tiek moksleiviai išskyrė pagrindines požymių grupes, todėl siūlome jas panagrinėti.

Pateikiame pavyzdinius reikalavimus tutoriams:

A. Noras dalyvauti – motyvacija. Kadangi moksleiviai mėgsta ir linkę būti naudingi, jų motyvacija tapti tutoriais yra nemaža. Tačiau reikėtų paaiškinti, ko iš jų tikėtės, ką jie turės nuveikti su savo mokintiniais ir kaip jiems padėsite. Išsiaiškinkite, ar moksleiviai realistiškai vertina savo galimybes, ar jie turės laiko ir jėgų. Ar dėl šios veiklos nenukentės jų pačių mokymosi rezultatai, laisvalaikis, ar jų apsisprendimui neprieštaraus tėvai arba kiti mokytojai. Kaip jie įsivaizduoja save būti jaunaisiais mokytojais.

B. Amžius. Kokio amžiaus moksleivius savo mokykloje jūs ketinate kviesti būti pagalbininkais? Iš gautos patirties mokyklose aptariant tutoriavimo procesą supratome, kad pasiteisino dvi strategijos, pagal kurias mokytojai sprendė, kokie moksleiviai gali būti gerais tutoriais.

Pirmoji jų – geriausiai savo draugams gali padėti vienmečiai ir bendraklasiai, nes jų amžius, patirtis ir dalykai, kurių jie mokosi, yra panašūs. Todėl jiems nereikės daug papildomų pastangų, kad pasiruoštų užduotis ar mokėtų suprantamai pamokyti savo klasioką bei vaiką iš paralelinės klasės.

Antrosios strategijos, kuri taip pat pasiteisino, esmė ta, kad vyresni moksleiviai mokė jaunesnių klasių moksleivius, pavyzdžiui, devintokai mokė septintokus, septin-

tokai – penktokus, vienuoliktokės – septintokus. Šiuo atveju vyresniųjų klasių moksleiviai jau buvo gerai susipažinę su dalyku, buvo didesnis autoritetas jaunesniems ir kartu turėjo daugiau žinių bei platesnį akiratį.

C. Asmeninės savybės

Pasitikėjimas savimi

- *Nuostata „aš galiu tai padaryti“.* Reikia, kad moksleivis – būsimasis tutorius – būtų optimistiškai nusiteikęs ir bent minimaliai pasitikėtų savo jėgomis, kad turėtų patenkintą arba gerą patyrimą iš to, kaip pats mokosi, rengia projektus, dalyvauja būreliuose ir renginiuose. Tai liudytų apie asmeninę moksleivio potencialą, kuri būtina norint padėti savo mokyklos ar klasės draugams.
- *Ateities jausmas.* Tai – noras ko nors siekti gyvenime. Moksleivis turi būti pavyzdys savo mokintiniui ir pasižymėti troškimu siekti žinių bei domėtis mokslu, rodyti norą mokytis, gebėti jį perduoti savo draugams, kuriuos ateityje mokys.
- *Nekonfliktiškas problemų sprendimas.* Pagalbininko veikla žadina įvairių interesų, konfliktų tarp tutoriaus ir mokintinio, kartais tutoriaus ir mokytojo, netgi tutoriaus ir savo ar mokintinio tėvų atsiradimą, kelia daug emocijų. Turite būti tikri, kad moksleivis sugebės apginti savo nuomonę nesigriebdamas smurto ir emocinės prievartos, pademonstruos gebėjimą ginti savo poziciją ir lanksčiai keisti sprendimus.
- *Gebėjimas tvarkyti laiką ir jėgas.* Moksleivis paprastai privalo gebėti realiai planuoti laiką ir savo jėgas. Jeigu būsimasis tutorius jau dabar lanko ir baseiną, ir muzikos mokyklą, ir kompiuterių kursus, jam tai gali būti per didelis krūvis dar mokyti kitą moksleivį. Tačiau yra moksleivių, kuriems tai tikrai nebūtų našta. Individualus padėties aptarimas ir sprendimas tokiais atvejais būtų geriausias. Jeigu moksleiviai, norintys būti tutoriais, jau dabar nerodo pakankamo gebėjimo susidoroti su užduotimis laiku, vėluoja, painioja dienas ir valandas, dažnai neatlieka užduočių, reikia pagalvoti, ar jie bus patikimi ir perduos tvarkos įgūdžius bei gebėjimą planuoti savo mokintiniams.
- *Sprendimų priėmimas.* Jeigu moksleivis pagal savo amžių moka ir gali nuspręsti, ar jam tinka teikti pagalbą, jeigu jis turi nuomonę ir yra pajėgus parinkti užduotis, nebijo daryti pastabų, raginti mokintinį keistis, jeigu gina savo nuomonę ir be reikalo jos nekeičia, galimas daiktas, kad jis bus geras pavyzdys mokintiniui.
- *Pomėgiai ir interesai.* Moksleiviai gana gerai žino vieni kitų interesus ir tai, kuo draugai domisi po pamokų. Nebūtina, kad tutorius būtų labai įsitraukęs į kokią nors veiklą, tačiau jeigu jo hobis labai skirsis nuo mokintinio pomėgių (vienas bus aistringas kompiuterininkas, o kitas – sportininkas), jiems bus ne taip įdomu ir ne taip paprasta keistis patirtimi apie savo pomėgius. Bet gali būti, kad jie vienas kitą praturtins ir papildys.
- *Asmeninė tvarka ir higiena.* Tokie įgūdžiai liudija, kad moksleivis rūpinasi savimi ir turi socialiai priimtinas bei amžių atitinkančias išvaizdos bei higienos pagrindus.
- *Teigiama savojo „aš“ paveikslas.* Jeigu moksleivis yra neblogos nuomonės apie save kaip apie žmogų, jis tikrai turi pakankamai galimybių būti geras ir draugiškas su kitais. Jeigu moksleivis labai abejoja savo galimybėmis, nereikėtų emociškai jo traumuoti reikalaujant, kad jis mokyėtų kitus. Jeigu moksleivis itin pabrėžia savo neeilinius, nors ir realistiškus, gabumus ir reikalauja, kad būtų pripažintas, gali būti, kad jis, nesulaukęs pripažinimo, nusivils pagalbininko veikla ir mes ją.

Socialinė kompetencija

- *Lanko mokyklą.* Kadangi moksleiviai demonstruoja savo asmeninę atsakomybę ir brandą elgdami brandžiai, vienas iš socialinės kompetencijos požymių yra tai, jog vaikas reguliariai lanko mokyklą, be reikalo nepraleidžia pamokų. Patenkinama mokymosi kokybė taip pat liudija socialinę kompetenciją.
- *Naudojasi kitų pagalba, resursais.* Gebėjimas pasinaudoti draugų ir mokytojų patarimais bei gera orientacija, kur galima kreiptis ir rasti duomenų ar informacijos, – didelis moksleivio pagalbininko privalumas. Daugeliui moksleivių prieinamos kompiuterinės technologijos leidžia geriau prisiderinti prie programų reikalavimų ir rasti papildomų užduočių internete, kuriuos jie panaudos savo mokiniams rengti. Svarbiausia, kad moksleivis neabejotų ir nesijaustų nepatogiai, kreipdamasis paramos į kitus.
- *Siekia ir rodo gerus mokymosi rezultatus.* Tas, kuris nori mokytis geriau ir domisi mokykloje dėstomais dalykais, siekia ir turi gerus rezultatus bent iš vieno jų, yra geras kandidatas į tutorius. Čia neturima omenyje, kad kiekvienas tutorius privalo būti pirmūnas, bet jo žinios turėtų būti ne mažesnės už to, kurį jis vėliau mokys.
- *Išmano dalyką, kurio mokys kitą.* Geras istorijos, fizikos, geografijos, anglų kalbos ar matematikos kaip ir kito kurio dalyko išmanymas palengvins tutoriui jo užduotį rengiant draugą iš to paties dalyko, leis pasidalyti savo žiniomis ir įgūdžiais, perduoti domėjimąsi mėgstamu dalyku.
- *Bendradarbiauja su kitais.* Jeigu moksleivis dalyvauja mokyklos veikloje, tarybose, yra atsakingas už kokią nors sritį, linkęs bendradarbiauti organizuojant renginius, tai jam bus privalumas ir naudingas įgūdis bendradarbiaujant su mokiniais.
- *Elgiasi socialiai priimtiniu būdu.* Moksleivis rodo ir turi socialinius įpročius, kurie nėra kuo nors labai besiskiriantys nuo jo bendraamžių. Kadangi tutorius kartais susiduria ir su mokintinio tėvais, būtų gerai, kad jo ypatingi polinkiai, religinė priklausomybė ar gyvenimo būdas nešokiruotų kitų.
- *Vykdo įsipareigojimus.* Jeigu būsimasis tutorius vykdo įsipareigojimus, kurių ėmėsi, jis sugebės tesėti duotą žodį ir atlikti savo, kaip tutoriaus, darbą.

Rūpestingumas

- *Pasitiki kitais, gerbia kitus žmones.* Supranta, kad jo mokintinis gali būti iš kitokios socialinės terpės, kitos religijos ar kitų pažiūrų, tai, kad jo gebėjimai gali skirtis nuo mokintinio gebėjimų.
- *Rūpinasi kitais.* Svarbu, ar moksleivis domisi, kai kitiems sekasi, ar užjaučia nesėkmės atveju, ar nėra labai kritiškai nusiteikęs tų, kuriems prasčiau sekasi, atžvilgiu.
- *Linki kitiems sėkmės, moka džiaugtis.* Moka ir gali pasidžiaugti kito sėkme bei rezultatais. Jeigu moksleivis labai stengiasi pasiekti kuo geresnių rezultatų, o jam nesiseka su mokiniais jų pasiekti, savo pastangomis jis gali nusivilti.
- *Turi draugų, palaiko su jais santykius.* Jeigu turi vieną ar keletą draugų, tai reiškia, kad moka bendrauti ir yra gerbiamas bendraamžių arba bendraklasių.
- *Turi mėgstamų mokytojų.* Sutaria ir palaiko šiltus, geranoriškus santykius su vienu ar keliais mokytojais, pagarbiai ir tolerantiškai elgiasi.

2.2. PAGRINDINIAI REIKALAVIMAI MOKINTINIAMS

Iš esmės reikia turėti galvoje tuos pačius reikalavimus, kuriais remiantis parenkami teikti pagalbą tinkantys moksleiviai. Pagrindiniai iš jų – mokintinio amžius, bent minimali motyvacija mokytis ir tam tikros asmeninės savybės bei šeimyninės aplinkybės, sudarančios pagrindą pasinaudoti tutoriaus parama.

- A. Amžius.** Mokintinių amžius nėra kaip nors ribojamas, todėl ir pradinių klasių, ir vidurinės mokyklos bei gimnazijos mokiniai gali dalyvauti šioje programoje. Daugelis mokintinių jau dabar turi akademinį pasiekimų nesėkmių, tad gali atsitikti taip, kad jie antrus metus lieka toje pačioje klasėje, todėl yra vyresni negu dauguma jo klasės moksleivių. Todėl jeigu tutorius yra iš tos pačios klasės, reikia pagalvoti, ar tarp jų nebus didelio amžiaus skirtumo ir iš to kylančių skirtingų nuostatų bei interesų. Jeigu tutorius yra iš vyresnės klasės, galimas dalykas, jis bus didesnis autoritetas paliktiems kartoti kursą vaikams.
- B. Motyvacija ir noras dalyvauti mokymosi procese su tutoriumi.** Čia svarbų vaidmenį vaidina mokytojo ir mokyklos įtaka moksleiviui, kuriam siūloma tutoriaus pagalba mokantis. Jeigu moksleivis, turintis mokymosi sunkumų, yra paverstas „beviltišku“, neperspektyviu ar neteikiančiu vilčių, jį sudominti mokymusi su tutoriumi gali būti sunkiau. Tačiau jeigu tokiam moksleiviui suteikiama proga geriau įsisąmoninti žinias ir įtvirtinti įgūdžius, esama tikimybės, kad jis gali susidomėti ir pažadinti viltį, jog jam pasiseks. Moksleivis turi geranoriškai sutikti su siūloma parama, nesijausti pažemintas ar apibūdinamas neigiamai.
- C. Minimalūs pasiekimai ir įgūdžiai.** Moksleivis, kuriam siūloma tutoriaus pagalba, gali mokytis pagal pagrindinę, adaptuotą arba modifikuotą programą. Tačiau tikrai būtina, kad mokytojai apgalvotų, kurie moksleiviai bus pajėgūs priimti tutoriaus paramą ir mokymą. Jeigu tutoriams bus patikėti moksleiviai, kuriems patys mokytojai neranda būdų padėti mokytis, kurie yra „sunkūs“ ir kurie kelia daug neigiamų emocijų mokytojams, tai bus per didelė našta tutoriui ir neefektyvus sprendimas. Patirtis parodė, kad moksleivio žinių spragos negali būti tokios didelės, jog tutorius turėtų pradėti jį mokyti vos ne nuo pradinių klasių programos, nors abu moksleiviai jau yra penktokai ar vyresni.
- D. Asmeninės savybės:**
- *Gebėjimas bendrauti, kontaktai su bendraamžiais.* Moksleiviui, kurį manome esant pajėgų pasinaudoti tutoriaus parama, reikia parodyti bent nedidelius gebėjimus bendrauti ir užmegzti ryšius. Jeigu tie gebėjimai yra sudėtingi, jeigu moksleivis mažai linkęs bendrauti, tai gali tik padidinti jo nerimą ir apsunkinti bendravimą su tutoriumi.
 - *Tikėjimas, kad išmoks arba nepraras pasiektų rezultatų.* Įsitraukusiems į programą moksleiviams būtinas bent minimalus tikėjimas, kad jie gali mokytis, kad jų pažangumas nepablogės ir kad įmanoma jiems padėti.
 - *Gebėjimas laikytis įsipareigojimų ir pažadų.* Moksleiviai savo elgesiu turi parodyti, jog įsipareigoję ateiti į susitikimus su tutoriais, ateis, kad stengsis paruošti užduotus namų darbus, kad klausinės, kad įsitrauks į diskusijas aptariama tema. Šie gebėjimai reikalingi, nes tai vienas iš veiksnių, jog darbas su tutoriumi duos naudos.
 - *Gebėjimas pripažinti ir vertinti autoritetą.* Jeigu turintys mokymosi sunkumų moksleiviai linkę nepripažinti tutoriaus autoriteto dėl rimtų elgesio ir drausminių problemų, su tokiu moksleivių gali būti sunku siekti geresnių rezultatų. Jeigu moksleivis turi problemų dėl drausmės pažeidimų, praleidžia labai daug pamokų, nevertina žinių ir ne-

sugeba rasti bendros kalbos su daugeliu mokytojų, jo problemos gerokai didesnės negu vien mokymosi sunkumai.

- *Mokėjimas pakelti nesėkmę.* Kai kurie moksleiviai linkę tikėtis labai greitų rezultatų ir nėra pratę reguliariai savarankiškai dirbti, jiems reikia palaikymo ir paguodos, jeigu rezultatai neatsiranda per vieną tris savaites. Tada jie greit praranda norą dirbti su tutoriumi, kaltina kitus ir patys greitai atsisako ateiti į užsiėmimus su tutoriumi arba ima konfliktuoti. Šiuo atveju reikia didesnės mokytojo paramos tokiam moksleiviui ir kartais jo tutoriui.
- E. Šeimyninės aplinkybės.** Būtina, kad šeimos nariai ar globėjai paremtų, būtų neutralūs arba bent jau gebėtų paremti mokytojo siūlymą ir savo vaiko norą dirbti su tutoriumi. Tėvų motyvacija ypač svarbi kalbant apie tutorių pagalbą jaunesniems moksleiviams. Kai kurie tėvai deda per dideles viltis, per daug tikisi iš pagalbininko, kiti viliasi, kad vaikas staiga pakeis nuostatą į mokslą arba mokyklos lankymą. Kita tėvų dalis negali sudaryti galimybių savo vaikui ir tutoriui rasti laiko kartu pasimokyti. Reikia turėti galvoje šias aplinkybes skiriant moksleivius mokintiniais ir rengiantis sudaryti tutoriaus ir mokintinio porą.
- F. Moksleivių krizės.** Kartais moksleivių pažangumas blogėja dėl to, kad moksleivis patyrė netektį, traumą, susirgo ar kas nors reikšminga įvyko šeimoje. Jeigu tėvai skiriasi, jeigu vaikas aiduotas gyventi pas senelius tėvams emigravus dėl ekonominių priežasčių, jeigu buvo kitų aplinkybių, kurios iš esmės paveikė moksleivio savijautą, reikia turėti omenyje, kad moksleiviui, be tutoriaus, gali prireikti ir mokyklos mokytojų, socialinio pedagogo, mokyklos psichologo paramos krizei įveikti. Kitaip jo gebėjimas mokytis padedant pagalbininkui kurį laiką gali būti ribojamas emocinių išgyvenimų. Praėjus krizei, šie moksleiviai kur kas geriau gali mokytis ir bendradarbiauti su tutoriumi.

3. ATSAKOMYBĖ IR VEIKSMŲ PLANAS

Vykdamt tutorių programą mokykloje, reikia, kad atsakingas už programą asmuo ne tik parengtų dirvą ir įtrauktų mokyklos bendruomenę į šį darbą, bet ir susidarytų pagrindinių tutorystės programos veiksmų planelį, kokie žingsniai būtini, kad programa vyktų, duotų naudą tiek mokintiniams, tiek tutoriams, tiek pačiai mokyklai.

Čia siūlome ir analizuojame mūsų taikytą planelį, kurį bendradarbiaudami su mokyklomis naudojome kaip gaires.

3.1. TUTORIŲ ATRANKA

Praktinę tutorių atranką, remdamiesi jau pateiktais reikalavimais tutoriams, padarė mokytojai ir mokyklų psichologai arba socialiniai pedagogai. Vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose galimybės varijuoti moksleivių tutorių amžiumi buvo didesnės. Gimnazijose tutoriauti buvo pakviesti moksleiviai iki 12 klasės. Juos rekomendavo kiti mokytojai, pasikvietė draugai. Bandyta tutorius gimnazistus sujungti su moksleiviais iš pagrindinės mokyklos.

Čia pateikiame trumpą moksleivių klausimyną, iš kurio turėjo paaiškėti, ar moksleivis atitinka pagrindinius reikalavimus.

TUTORIAUS ANKETA

Vardas, pavardė

Klasė

Telefonai (mob., namų)

Kada turėtum laiko vieną pamoką/ valandą/ kelias valandas? Parašyk dieną (-s) ir valandą (-s).

I. Pasitikėjimas savimi

1. Kokius tu lankai popamokinius užsiėmimus? Kiek valandų jie užima? (išvardyk pagal savaitės dienas)

I II III IV V VI

.....

.....

2. Kaip tu planuoji laiką?

.....

3. Kaip tu sprendi nesutarimus?

.....

2. Socialinė kompetencija

1. Kaip tau sekasi mokytis?

.....

2. Ką ir kokių dalykų esi pamokęs?

.....

3. Koks yra tavo elgesys? Kokių esi gavęs pastabų dėl savo elgesio?

.....

3. Rūpestingumas

1. Kiek tu turi draugų?

.....

2. Kaip tu reaguoji, kai tavo draugui sekasi koks nors dalykas?

.....

3. Kada buvai pagelbėjęs kokiam nors žmogui?

.....

4. Ar gavai savo tėvų sutikimą būti tutoriumi?

.....

Dėkojame už atsakymus

Šią anketą galite užpildyti kartu su moksleiviu ir kai kuriuos klausimus patikslinti pildant arba pateikti moksleiviams ir vėliau išanalizuoti atsakymus. Iš anketos atsakymų suprasite, ar moksleivis turi laiko, motyvacijos, asmeninių savybių ir bent minimalios patirties, kad taptų sėkmingu tutoriumi. Jeigu moksleivis neranda nė vienos valandos per savaitę, sunku tikėtis, kad jis savo norą mokyti kitą sugebės deramai įgyvendinti. Įdomu, jog dalis norinčiųjų tapti tutoriais nerado laiko šiai veiklai. Jie rodė iniciatyvą, tačiau nesugebėjo praktiškai įsitraukti į projektą.

Kai kurie moksleiviai turėjo pasitraukti iš šios veiklos, nes jų tėvai, sužinoję, kad vaikas dalyvauja programoje, uždraudė dalyvauti ir skirti laiko kitiems vaikams mokyti. Keletas moksleivių nepagrįstai norėjo mokyti dalykų, kurie patiems sekasi beveik nepatenkinamai. Antra vertus, kad tutoriaus pagalba būtų vaisinga, ypatingi rezultatai moksle nere būtinai.

Taigi apmąstykite gautą informaciją iš moksleivio, kitų mokytojų, savo patirtį su šiuo moksleiviu ir galėsite spręsti apie šio moksleivio galimybę tapti tutoriumi.

3.2. TUTORIŲ RENGIMAS

Patirtis, kaip rengti tutorius darbui su mokintiniais, labai įvairi. Literatūroje minima nuo vienos valandos, per kurią parengiamas tutorius, iki keliasdešimt valandų, kai tutoriams perteikiamos tiek bendravimo, tiek didaktinės žinios ir lavinami tam tikri įgūdžiai. Mūsų projekte „Moksleiviai padeda moksleiviams įveikiant mokymosi sunkumus“ tutoriai buvo rengiami trijuose vienos dienos trukmės seminaruose, kad būtų pajėgūs tapti sėkmingais pagalbininkais. Norėjome geriau susipažinti su mokytojų atrinktais moksleiviais, jų lūkesčiais ir nuogastavimais, stipriosiomis jų ypatybėmis bei pamokyti, kaip pasiruošti susitikimui, kaip užmegzti kontaktą su mokintiniu, kaip įveikti sunkumus, kaip spręsti konfliktus su mokintiniais, kaip įvertinti ir pagirti, kaip vertinti pažangą. Pateikiame trumpą seminarų aprašymą ir temas, kurias svarstėme jų metu.

2 PAVYZDYS

MOKSLEIVIAI PADEDA MOKSLEIVIAMS ĮVEIKIANT MOKYMO SI SUNKUMUS

1-asis seminaras tutoriams

BENDRAVIMAS IR BENDRADARBIAVIMAS

TIKSLAS: suteikti moksleiviams žinių apie projektą „Moksleiviai padeda moksleiviams įveikiant mokymosi sunkumus“, padidinti pasitikėjimą savo jėgomis mokant kitus, išmokyti susipažinti ir susidraugauti, bendradarbiauti, nustatyti darbo drauge taisykles.

TEMOS:

1. Draugystė:
 - kaip susipažinti;
 - kaip susidraugauti;
 - kas svarbu bendraujant.
2. Bendradarbiavimas:
 - kas svarbu teikiant pagalbą kitam;
 - kas svarbu gaunant pagalbą iš kito.

3. Taisyklės:
 - kokios yra pagrindinės taisyklės, padedančios organizuoti darbą;
 - kas svarbu nustatant darbo tvarką.
4. Vertinimas:
 - kaip padidinti pasitikėjimą savimi;
 - kaip mes jaučiamės kalbėdami apie teigiamas vieni kitų savybes.

I DALIS:

Tikslas: suteikti pagrindinę informaciją apie projektą „Moksleiviai padeda moksleiviams įveikiant mokymosi sunkumus“; paaiškinti pagrindinius seminaro tikslus bei susipažįstant atkreipti dėmesį į pagrindinius susipažinimo aspektus.

Eiga:

1. Vedėjų pristatymas, pagrindinių veiklos sričių apibrėžimas.
2. Trumpa informacija apie projektą ir būsimųjų tutorių vaidmenį jame.
3. Mokyklų, dalyvaujančių projekte, prisistatymas.

Tikslas: susipažinti tarp savęs mokykloms, dalyvaujančioms šiame projekte.

Metodas: grupelėse, nupiešti savo mokyklą, aptarti, kuo ji ypatinga bei išsiskirianti iš kitų mokyklų, ir pristatyti mokiniams iš kitų mokyklų.
4. Kiekvieno seminaro dalyvio prisistatymas.

Tikslas: išskiriant pagrindines savo stipriąsias savybes, prisistatyti kitiems projekte dalyvaujantiems tutoriams.

Metodas: pratimas „Delnas“ – „Kuo aš esu stiprus“. Kiekvienas moksleivis ant popieriaus lapo apvedė savo delną ir surašė savo stipriąsias savybes, kurių reikia mokant kitą. Vėliau šios savybės aptariamoms, išskiriamoms svarbiausios.

Moksleiviai išskyrė savybes, kurios reikalingos tutoriams. Tai: pareigingumas, noras, padėti draugui, reikalingumas, geras dalyko išmanymas, drąsa ir pasitikėjimas, linksmumas ir humoro jausmas. Jie taip pat pasidalijo savo nuogastavimais ir nerimu, ko iš jų tikisi mokytojai ir projekto organizatoriai.

II DALIS:

Tikslas: aptarti svarbiausius susidraugavimo ir bendradarbiavimo aspektus; išsiaiškinti tvarkos ir taisyklių laikymosi svarbą.

Eiga:

1. Kas svarbu susidraugaujant.

Metodas: pratimas „Gėlė“ – „Kokios draugo savybės man yra svarbios“.

Tikslas: suteikti kiekvienam mokiniui progą savaip parodyti, ką jiems reiškia draugystė; aptarti, kokios savybės svarbios draugystei bei kas svarbu susidraugaujant.

Moksleiviai tutoriai labai kūrybiškai pateikė poreikį susidraugauti ir atskleidė, koks svarbus pradinis susidraugavimo ir santykių palaikymo aspektas. Tam reikia: pasakyti savo vardą, būti atviram, pasitikėti, būti nuoširdžiam ir pasakyti, ko nori, ištikimybės jausmas, sąžiningumas,

pasitikėjimas, domėjimasis draugu, bendros kalbos radimas, bendrų interesų ieškojimas, draugiškumas ir tolerantiškumas, energingumas, aktyvumas, gerumas, pagarba, simpatiš- kumas ir linksmumas.

2. Bendradarbiavimas.

Tikslas: išsakyti jausmus ir sunkumus, kylančius būnant mokinio ir mokytojo vaid- menyse; aptarti, kas svarbu suteikiant pagalbą kitam bei priimant pagalbą; atkreipti dėmesį į pasitikėjimo kitu klausimą; pajusti bendrumą susipažįstant su kitų mokyklų moksleiviais, dalyvaujančiais projekte.

Metodas: „Mokytojo pagalba mokiniui atlikti fantastinę užduotį“. Duodama neapi- brėžta užduotis, ir mokytojas bei mokinys, nematydami vienas kito, turi kuo tiksliau ją atlikti. Mokytojas turi kuo aiškiau pasakyti mokiniui, ką šis privalo nuveikti.

Moksleiviai apibūdino savo sutrikimą ir nuogaštavimus, kuriuos jautė įsivaizduodami save esant tutoriais. Mažose grupelėse jie išskyrė ir apibūdino, koks svarbus yra pasitikėjimas mokytoju, susikalbėjimas, gebėjimas paaiškinti, abipusis girdėjimas, kantrybė ir savitvarda, lygiavertiškumas. Taip pat pabrėžė didaktinius gebėjimus: mokėjimą paaiškinti, gebėjimą at- sakyti į klausimus, nebijoti klausti, užduočių tikslumą, domėjimąsi, pagyrimą, džiaugsmą, kai abiem pavyksta atlikti darbą. Be to, išskyrė gebėjimą išklaudyti, kito pažinimą, atlidumą ir griežtumą, humoro jausmą.

3. Tvarka bei taisyklės.

Tikslas: sukurti darbo drauge taisykles, išmokti produktyviai organizuoti darbą ir iš- vengti nesusipratimų dirbant.

Metodas: pagrindinės tutorių darbo tvarkos aptarimas bei svarbiausių taisyklių, pa- dedančių organizuoti mokymą, išskyrimas. Pratimo metu mažose grupelėse, o vėliau didelėje grupėje buvo pasiūlytos ir aptartos pagrindinės darbo drauge taisyklės.

Didžiulę reikšmę moksleiviai tutoriai teikė taisyklėms, pagal kurias mokys, kurti. Taisyklės apibrėžė, ką turi daryti tutorius, mokintinis, kaip turi atrodyti jų veikla, ko reikia iš juos ku- ruojančio mokytojo. Pagrindinė taisyklė – laikytis taisyklių. Moksleivių nuomone, ruošiantis veiklai reikia sužinoti, ko mokytis, kaip mokytis, turėti užduotis, patikrinti, kaip užduotis atliko mokintinis, pasitarti su mokytoju, kai kyla neaiškumų. Visada svarbu sutarti dėl vietos ir laiko: ar jie susitiks po pamokų, ar atskiru laiku savaitgaliais, ar per ilgąias pertraukas, kiek laiko kartu mokysis. Pradėti ir baigti užsiėmimą reikia laiku. Būtina įspėti vienas kitą, jei tutorius arba mokintinis susirgtų ar negalėtų ateiti. Reikia susitarti, kokioje klasėje, kokioje auditori- joje, bibliotekoje ar pas ką namuose jie susitiks.

III DALIS:

Tikslas: aptarti vertinimo reikšmę; numatyti kito seminaro klausimus.

1. Vertinimas.

Tikslas: išmokyti taikyti neformalaus skatinimo metodus, didinti pasitikėjimą savimi bei mokytis sakyti malonius dalykus vieni kitiems.

Metodas: kiekvienas seminaro dalyvis ant didelio popieriaus lapo, kurį kiekvienas prisi- sega sau prie nugaros, turi užrašyti po pozityvų pastebėjimą „ant kito moksleivio nugaros“ apie jį arba palinkėti ką nors gražaus, ką pamatė arba atrado kitame darbo drauge metu.

Vertinimas ir skatinimas sukėlė daug diskusijų. Vieni būsimieji tutoriai buvo linkę manyti, kad reikia rašyti pažymius, kiti siūlė kitokius skatinimo būdus. Jie siūlė, jog reikia pagirti arba parodyti, kaip daryti, skatinti aiškinant, ką mokintinis gerai atliko, suskaičiavo ar papasakojo.

2. Apibendrinimas.

Tikslas: išsiaiškinti seminaro metu gautas žinias ir potyrius bei išsakyti lūkesčius kitam seminarui.

Kitame seminare tutoriai pageidavo analizuoti, kaip geriau mokyti, kaip elgtis susipykus, ir pasidalyti, ko pasiekė ir kas nepavyko dirbant su savo mokintiniais ir mokytojais.

MOKSLEIVIAI PADEDA MOKSLEIVIAMS ĮVEIKIANT MOKYMOSI SUNKUMUS

2-asis seminaras tutoriams

SUNKUMŲ ĮVEIKIMAS

TIKSLAS: įpusėjus projektui, apžvelgti tutorių mokymą, kaip jiems sekasi mokyti, kokių kyla sunkumų ar neaiškumų, konfliktų ar nesusipratimų, ko jie pasiekė.

TEMOS:

1. Tutorių darbo su mokintiniais patirties aptarimas (atvejų aptarimas).
2. Skirtingumas. Konfliktai.
3. Bendradarbiavimas.

I DALIS:

Tikslas: pristatyti šio seminaro dienotvarkę bei programą; susipažinti su projekte dalyvaujančiomis tutorių bei mokinių poromis, išsiaiškinti seminaro lūkesčius ir tikslus.

Eiga:

1. Tutorių, dalyvaujančių projekte, prisistatymas bei seminaro lūkesčių aptarimas.
Tikslas: susipažinti tarp savęs tutoriams, dalyvaujantiems šiame projekte; išsiaiškinti lūkesčius.
Metodas: ratu siunčiamas minkštas žaislas, jį gavęs, kiekvienas pasako savo vardą, iš kurios mokyklos atvyko bei ko tikisi iš šios dienos seminaro. Kiekvienas prisistatęs užsirašo ant kortelės savo vardą, kurią prisisega, kad visi matytų.
2. Tutorių pasiekimų mokant savo mokinius aptarimas.
Tikslas: aptarti, kaip tutoriams sekasi mokyti, kaip jiems sekasi su savo mokiniais, pabrėžti teigiamų pasiekimų svarbą.
Metodas: kiekvienas tutorius pagalvoja, kuo jie didžiuojasi, kuo yra patenkinti savo „darbe“ mokydami mokinius, tai surašyti ant lapo. Po to suskirstyti tutoriai grupelėse pasidalyti, kuo jie didžiuojasi, kuo yra patenkinti savo darbe. Vėliau tai aptariama bendrame rate.

II DALIS:

Tikslas: aptarti patiriamus sunkumus, nesklaidumus, nesutarimus ar konfliktus tarpusavyje, paieškoti tinkamų būdų juos spręsti; aptarti skirtingumą.

Eiga:

1. Atkreipti dėmesį į žmonių skirtingumą ir unikalumą.

Tikslas: atkreipti dėmesį į tai, kad visi esame skirtingi: skirtingai galime reikšti jausmus ir skirtingai juos suprasti.

Metodas: vaidinti jausmus.

Eiga: visi tutoriai suskirstomi į 2 grupes. Kiekviena grupė gauna po pluoštą lapelių su užrašytais jausmais. Išsirinę vieną iš jų, tyliai jį pasako kitos grupelės vienam nariui, kuris tik mimika, gestais ir kūno kalba turi parodyti tą jausmą savo grupei, kad ši atspėtų, tiksliai įvardydamą rodomą jausmą. Po užduoties aptarti: ar lengva buvo atspėti, kaip sekėsi suprasti kitą, ar reikėjo daug laiko.

2. Aptarti patiriamus sunkumus, nesklandumus, nesutarimus ar konfliktus tarpusavyje, paieškoti tinkamų būdų juos spręsti.

Metodas: vaidinimas, remiantis dienoraščiais.

Tikslas: išsiaiškinti dažniausiai kylančius mokymo bei bendravimo sunkumus ir rasti tinkamiausių būdų juos spręsti.

Eiga: suskirstyti tutorius po 2–3, remiantis savo dienoraščiais ir patirtimi dirbant su mokiniais paprašyti sukurti realią situaciją, kai buvo sunku, jautėsi sutrikę, nežinojo, ką daryti, įvyko konfliktas ar nesusipratimas. Vienai grupei suvaidinus situaciją, kiti turi aptarti tai, ką pastebėjo, ir pasiūlyti sprendimo būdų.

Tutoriai buvo dirbę su savo mokintiniais nuo 1 iki 4 mėnesių. Jie išskyrė sunkias situacijas, su kuriomis susidūrė dirbdami. Kartais mokintinis neateidavo apie tai neįspėjęs. Buvo siūlomos tokios išeitys: laukti ne daugiau kaip 15–20 minučių, duoti savo telefono numerį, paimiti mokintinio telefono numerį, iš anksto susitarti įspėti vienas kitą, pakalbėti su mokytoju apie neatėjimus. Kartais neįmanoma susitikti, nes pora gyvena toli vienas nuo kito ir likę po pamokų negali patys grįžti namo; kai kada tėvai neleisdavo ateiti namo pas mokintinį arba atvirkščiai – pas save į namus mokytis kartu. Moksleiviai tutoriai siūlė tartis tais klausimais su mokytojais, su socialiniu pedagogu ar mokyklos psichologu. Kitą grupę problemų sudarė tutorių nusiskundimai, kad mokintiniai neturi noro mokytis, sako, kad juos verčia mokytis kiti, kad jiems neįdomu. Esant tokiai situacijai, kai kurie tutoriai jautėsi bejėgiai. Jiems tikrai reikėjo mokytojų pagalbos, nes jie manė, kad patys nesugeba savo „studentų“ sudominti.

Jie ieškojo tokių sprendimų: kaip neteisti ir nevertinti nenoro, sudominti kuo nors linkmesniu, patarti, pasikonsultuoti su kitais. Panašiai buvo sunku, kai mokintiniai nepadarydavo namų darbų ir norėdavo iš savo tutorių nusirašyti atsakymus ir sprendimus.

Dar vieną problemų rūšį sudarė susikalbėjimo ar susigaudymo sunkumai. Ypač sunku buvo tuomet, kai tutoriai negalėjo suprasti, ar mokintinis suvokia aiškinimą, ar suvokia užduotį, kai nesakydavo, kad nesupranta ar kad aiškinimas per greitas. Moksleiviai siūlė įvesti taisyklę – „aš pasakysiu, kada nesuprantu“, sakyti, kad nesuprasti yra gerai, o ne blogai, jie taip pat matė galimybę kartu su mokintiniu paprašyti mokytojo pagalbos ir kartu išsiaiškinti sunkesnius klausimus ar temas, jie manė, jog naudinga paprašyti paties mokintinio patarimo, padrašinti ir morališkai palaikyti, pasakyti „tau pavyks“, „ir man buvo sunki ši tema“.

III DALIS:

Tikslas: pajauti bendrumo jausmą, žinoti, į ką galima kreiptis pagalbos ar paramos; teigiamas pastiprinimas.

Eiga:

1. Bendrumo jausmo pajautimas.

Metodas: kolektyvinis žaidimas „Svajonių mokyklos statymas“.

Eiga: tutoriai suskirstomi į 3–4 grupes ir gauna užduotį pastatyti mokyklą, kurioje jie norėtų mokytis. Įtraukiami visi grupelių nariai. Pastačius mokyklą, jos pristatomos.

Tikslas: bendrumo jausmo pajautimas, žinojimas, kad kolega gali padėti.

2. Teigiamas pastiprinimas.

Tikslas: palaikymas, pastiprinimas ir teigiamas įvertinimas.

Metodas: teigiami būdvardžiai pagal kiekvieno vardo raides.

Eiga: kiekvienas tutorius ant lapelio vertikaliai užrašo savo vardą. Vardai yra sumaišomi ir atsitiktinai padalijami taip, kad kiekvienas gautų ne savo lapelį. Prie kiekvienos vardo raidės tutorius parašo po teigiamą būdvardį apie tą tutorių, kurio vardas jam teko. Paskui lapeliai grąžinami jų savininkams.

Moksleiviai tutoriai, praktikuodami šiuos įgūdžius tarpusavyje, buvo mokomi teikti pastiprinimą ir padrąsinti savo mokintinius. Tiko tokie būdai, kaip pagyrimai už užduoties atlikimą, už pastangas, už padarytą progresą, palyginimas, ką ir kaip geriau atlieka mokintinis, palyginti su praėjusia pamoka. Geru rezultatu laikomas ir pažymių neblogėjimas ilgesnį laiką. Taip pat vertinimą gali suteikti ir dalykų mokytojai, kurių nuomonę tutoriai labai vertina.

3. Rezultatų aptarimas. Trečiojo seminaro poreikių planavimas.

Rengiant trečiąjį seminarą kilo mintis pasikviesti visus tutorius ir jų mokinius bendrai aptarti pasiekimus bei problemas ir paanalizuoti, kaip jas galima įveikti.

MOKSLEIVIAI PADEDA MOKSLEIVIAMS ĮVEIKIANT MOKYMOSI SUNKUMUS

3-iasis seminaras tutoriams ir jų mokintiniams

TU IR AŠ – MES JĖGA

TIKSLAS: baigiamasis šių mokslo metų susitikimas, peržvelgti ir aptarti projekto „Moksleiviai padeda moksleiviams įveikiant mokymosi sunkumus“ pirmųjų metų patirtį tutorių, mokintinių ir mokytojų akimis, patirties įvertinimas ir pasidalijimas. Seminare dalyvauja mokytojai, tutoriai ir jų mokintiniai iš visų mokyklų, kurios dalyvavo projekte.

TEMOS:

5. Susipažinimas su projekte dalyvaujančiomis tutorių ir jų mokintinių poromis.
6. Dalijimasis patirtimi.

I DALIS:

Tikslas: pristatyti šio seminaro dienotvarkę bei programą; susipažinti su projekte dalyvaujančiomis tutorių bei mokintinių poromis.

Eiga:

1. Trumpas projekto koordinatorių ir vedėjų pristatymas.
2. Tutorių ir jų mokintinių prisistatymas.

Tikslas: susipažinti projekte dalyvaujantiems tutoriams ir mokintiniams.

Metodas: tutoriai ir jų mokintiniai prisistatydami pasako savo vardus, iš kurios mokyklos atvyko, kokio dalyko kartu mokosi. Taip pat turi sugalvoti savo poros pavadinimą.

Kiekviena pora pasitarusi sugalvojo pavadinimus, kurie labiausiai atspindėjo jų – tutoriaus bei mokintinio – dvasią. Buvo „moksliukų“, „linksmučių“, „pelėdų“, „einšteinų“ poros. Visos poros iš kiekvienos mokyklos prisistatė bendrame rate ir papasakojo, ko kartu mokosi.

3. Projekte dalyvujančių tutorių ir jų mokintinių dalijimasis patirtimi.

Tikslas: pamatyti ir suprasti vieniems kitų patirtį, aptarti iškilusius sunkumus, pasidžiaugti sėkme kartu mokantis.

Metodas: tutorių dienoraščių aptarimas, mokinių dalijimasis įspūdžiais.

Savo komentaruose ir pasisakymuose mokintiniai pasakojo apie naudą, kurią gavo mokydami kartu su tutoriais. Jie daug drąsiau reiškė savo nuomonę ir rodė susirūpinimą ne tik savo rezultatais, bet ir tutorių ir savo santykiais bei pasiekimais. Mokintiniai išskyrė tokius jiems nerimą kėlusius klausimus: ką daryti, kai nesinori mokytis, nes šiandien bloga nuotaika; kai abu esame pavargę; kai susipykstame dėl niekų; kai tutorius pyksta, kad nepadaryti namų darbai arba mokintinis ko nors nesuprato, nežinojo, ko iš jo norima.

Tutoriai labai panašiai formulavo sunkumus mokantis kartu kaip ir mokintiniai: jiems buvo sunkiau, kai mokintinis buvo supykęs arba nuliūdęs neaišku kodėl; kai jis neparuošdavo namų darbų arba iš viso neateidavo; kai tutoriui pačiam būdavo bloga nuotaika; kai sunkiai sekėsi suprantamai dėstyti mintis ar kokias nors temas. Dienoraščiuose jie rašė ne tik užduotis ar vertinimus, bet ir savo mintis, požiūrius, jausmus.

II DALIS:

Tikslas: projekte dalyvujančių tutorių ir jų mokintinių dalijimasis patirtimi, įgyta dalyvaujant projekte.

Eiga:

Tikslas: apibendrinti dalyvavimo projekte patirtį, pasidžiaugti teigiamais mokymosi bei bendravimo rezultatais.

1. Klausimynų „Kaip mums sekėsi mokytis ir mokyti“ pildymas.
Metodas: tutoriai pildo klausimyną „Kaip man sekėsi mokytis“, o mokintiniai pildo klausimyną „Kaip man sekėsi mokyti“.
2. Klausimynų „Kaip mums sekėsi mokytis ir mokyti“ aptarimas.
Metodas: tutoriai ir jų mokiniai dalijasi savo patirtimi šiomis temomis:
 - mokymosi pažangumo pokyčių įvertinimas;
 - mokymosi motyvacijos įvertinimas;
 - kilusių sunkumų mokymo/ mokymosi procese aptarimas;
 - teigiamos patirties dirbant kartu aptarimas.

Pateikiame klausimynų pavyzdžių.

3 PAVYZDYS

PROJEKTAS „MOKSLEIVIAI PADEDA MOKSLEIVIAMS“

KAIP MAN SEKĖSI MOKYTIS

(mokintiniams)

1. Mano tutorius mane mokė (pabraukti vieną variantą):

lietuvių, anglų, rusų, lenkų, prancūzų, vokiečių, matematikos, fizikos, chemijos, istorijos, geografijos

Kito dalyko (įrašyti)

2. Mano tutorius mane mokė (pabraukti vieną variantą):

* labai aiškiai * aiškiai * vidutiniškai * neaiškiai * labai neaiškiai

3. Dabar pamoką suprantu (pabraukti vieną variantą):

* labai gerai * gerai * vidutiniškai * blogai * labai blogai

4. Anksčiau tą pamoką suprasdavau (pabraukti vieną variantą):

* gerai * vidutiniškai * blogai * labai blogai

5. Mokantis su tutoriumi, man dažniausiai būdavo sunku (pabraukti visus tinkamus variantus):

* suprasti, ką jis/ ji aiškina * kai būdavo bloga nuotaika ir nesinorėdavo mokytis

* ruoštis pamokoms * būti draugiškam

* kai susipykdavome * kai tutorius pykdavo

* taip pat man buvo sunku

6. Savo tutoriui norėčiau padėkoti už (pabraukti visus tinkamus variantus):

* gerus patarimus * gerą nuotaiką

* aiškias pamokas * kantrybę

* draugystę * smagiai praleistą laiką

* taip pat dėkoju už

7. Pamokose su tutoriumi man labiausiai patiko

.....
.....

KAIP MAN SEKĖSI MOKYTIS

(tutoriams)

1. Aš mokiau mokinį (pabraukti vieną variantą):

lietuvių, anglų, rusų, lenkų, prancūzų, vokiečių, matematikos, fizikos, chemijos, istorijos, geografijos

Kito dalyko(įrašyti)

2. Mano mokinys pradžioje mokėsi (pabraukti vieną variantą):

* labai noriai * noriai * vidutiniškai * nenoriai * labai nenoriai

3. Dabar mano mokinys mokosi (pabraukti vieną variantą):

* labai noriai * noriai * vidutiniškai * nenoriai * labai nenoriai

4. Kai mokiau savo mokinį, man buvo gana sunku (pabraukti visus tinkamus variantus):

* susidraugauti

* kai kildavo konfliktų

* suprantamai išdėstyti pamoką

* kai mokinys būdavo nepasiruošęs pamokai

* palaikyti gerą nuotaiką per pamokas

* ruošti pamokai

* vesti pamoką, kai būdavo bloga nuotaika

* kai mokinys būdavo piktas arba liūdnas

* taip pat man buvo sunku

5. Iškilus sunkumams ir neaiškumams, mano mokytoja man (pabraukti vieną variantą):

* labai padėdavo * padėdavo * truputį padėdavo * visiškai nepadėdavo

6. Tutorių kursai man padėjo geriau išmokti, kaip mokyti mokinį (pabraukti vieną variantą):

* labai padėjo * padėjo * vidutiniškai padėjo * truputį padėjo * visai nepadėjo

7. Savo mokinį noriu pagirti už (pabraukti visus tinkamus variantus):

* dideles pastangas mokantis	* linksmumą	* namų darbų atlikimą laiku
* norą išmolti	* draugiškumą	* gerą nuotaiką
* punktualumą	* kantrybę	* smagiai praleistą laiką
* taip pat giriu jį/ ją už		
-

8. Kai mokiau savo mokinį, man labiausiai patiko

.....

.....

Moksleiviai tutoriai pažymėjo, jog didžiuojasi:

- kad padeda kitam;
- mokinio/ mokinės pasiekimais;
- pagerėjusiais mokinio/ mokinės pažymiais;
- kad pasitikrino savo gebėjimus;
- pajuto atsakomybės jausmą;
- buvo įdomu mokyti;
- buvo svarbu padėti spręsti sunkumus;
- patiko padėti;
- atsirado pasitikėjimas savo jėgomis;
- įgijo daugiau žinių;
- suprato, ką reiškia būti mokytoju.

Tutoriai padėkojo savo mokiniams:

- už atliktus namų darbus;
- už norą išmolti ir suprasti;
- už gerą nuotaiką;
- už užsispyrimą;
- už punktualumą;
- už supratingumą;
- už dideles pastangas;
- už draugystę.

Mokintiniai išsakė padėką savo tutoriams:

- už supratingumą;
- už kantrybę;
- už smagų laiką kartu;
- už gerą nuotaiką;
- už aiškias pamokas;
- už gerus patarimus;
- už draugystę.

III DALIS:

Tikslas: pasilinksminti.

Eiga: projekto dalyvių moksleivių dalyvavimas vaišėse, linksmybėse ir žaidimuose.

Moksleivių dalyvavimas visuose seminaruose leido mokytojams ir projekto organizatoriams betarpiškai gauti patirties ir įkvėpimo, kaip reikia rengti tutorius mokyklose, koordinuoti savitarpio pagalbos procesą ir pamatyti pirmuosius savo veiklos rezultatus, įtakos sritis bei problemiškus klausimus.

3.3. MOKINTINIŲ ATRANKA

Daugumoje mokyklų mokinius, kurie galėtų pasinaudoti tutorių teikiama pagalba, parinko patys mokytojai – projekto koordinatoriai, atsiuntė kiti mokytojai arba pasiūlė patys moksleiviai. Geriausiai sekėsi tiems mokiniams, kurie atitiko mokintinių kriterijus: pasižymėjo reikiama mokymosi motyvacija ir nebuvo ypač komplikuoto elgesio.

Didelę įtaką darė tai, ar kiti mokytojai parėmė ir ar tėvai skatino moksleivių norą gauti deramą pagalbą.

3.4. TUTORIAUS IR MOKINTINIO POROS PARINKIMAS

Daugeliu atvejų moksleiviai pažinojo vieni kitus, nes mokėsi toje pačioje arba paralelinėse klasėse. Kitais atvejais skirtingų lygių moksleivius supažindino jiems dėstanti mokytoja. Dar kitose mokyklose šią funkciją atliko mokyklos socialinė pedagogė. Gera praktika davė rezultatų, kai moksleiviai nebuvo itin skirtingi savo interesais, nuostatomis.

Verta prisiminti pavyzdį, iliustruojantį, kaip svarbu tinkamai parinkti tutorės ir mokintinės porą. Septintokė tutorė Karina – labai drovi, kukli, tyli, gerai ir labai gerai besimokanti, atrodanti „jaunesnė“, už bendraklasius, vieniša. Jos mokintinė Ana, irgi septintokė, taip pat labai tyki, uždara ir mažai besireiškianti klasėje. Tutorė Karina savarankiškai parinkdavo užduotis, tinkamas Anai. Jos mokėsi matematikos, pamažu rado bendrą kalbą, susidraugavo. Ana tapo aktyvesnė, ėmė kelti ranką per pamokas, jos pažymys pakilo nuo 4 iki 6. Tai – geras tutorės ir jos mokintinės parinkimo pavyzdys, davęs naudos abiem mergaitėms.

Paaugliams buvo sunkiau, jeigu tutorė mergaitė mokė berniuką, kuris jautė simpatiją tutori. Tai kėlė įtampą jų santykiuose. Todėl pravartu atsižvelgti į daugiau ar mažiau suvokiamus veiksnius, galinčius skatinti arba trukdyti tutoriaus ir mokintinio bendradarbiavimą.

3.5. MOKOMO DALYKO PARINKIMAS. TIKSLO APIBRĖŽIMAS

Dauguma atvejų tutoriai mokė vieno dalyko. M. Mažvydo mokyklos tutorė Rita labai norėjo mokyti, bet sunku buvo nuspręsti, kurio dalyko ji galėtų sėkmingiau imtis. Istorijos mokytojas pasiūlė jai dirbti su mokintiniu Audriumi ir mokyti jį istorijos.

Keletu atvejų tutoriai mokė dviejų dalykų, buvo netgi tokių, kurie mokė tris dalykus. Mokymo trukmė svyravo nuo vieno iki šešių mėnesių.

Tutoriams būtų sunku, jeigu juos įpareigotume ženkliai pagerinti mokintinio pasiekimus. Tačiau tokie tikslai kaip susidraugavimas, sudominimas dėstomu dalyku, namų darbų atlikimo priežiūra, paaiškinimas – ganėtinai rimti tutoriams ir mokintiniams.

3.6. SUSITIKIMŲ TRUKMĖS, VIETOS IR LAIKO ORGANIZAVIMAS

Pradžioje buvo būtina, kad mokytojai gerokai aktyviau dalyvautų nustatant mokymosi sąlygas. Jeigu tutorius su mokintiniu žinos nustatytą vietą ir laiką, kada ir kur susitiks, jie bus saugesni ir galės kurti santykius bei imtis drauge mokytis. Vieniems geriau sekasi dirbti per pertraukas, kiti sutaria, kad susitiks per langus arba po ar prieš pamokas. Kai kurios poros susitikdavo namuose ir kartu ruošėsi savo pasirinktam dalykui. Buvo moksleivių porų, kurios labai norėjo pastovesnės susitikimų mokykloje vietos, kad susitikę turėtų kur kartu dirbti.

3.7. MOKYMO TURINIO IR FORMOS PARINKIMAS

Mokytojai referavo, jog ruošiantis darbui kiekvienai porai reikėjo skirtingos pagalbos. Kuo moksleiviai jaunesni, tuo jiems reikia daugiau pradinio aiškinimo ir rodymo, kaip mokyti kitą. Taip pat būtina padėti nutarti, ko ir kiek mokyti, nes jiems stinga patirties mokant kitus. Vyresni tutoriai nutardavo patys, ar reikia specialių užduočių savo mokintiniams, ar pakanka pakartoti klasėje išeitą medžiagą ir drauge ruošti namų darbus. Kai kurie aktyviai tarėsi su mokytojais, kokia forma jiems dirbti.

Taigi mokytojai turėtų padėti tutoriams įvertinti mokintinio žinias, pasirinkti mokymosi strategiją ir padėti planuoti krūvius, kuriuos abu – tutorius ir mokintinis – įveiks.

3.8. PAŽANGOS DOKUMENTAVIMAS

Pagalba turi būti orientuota į moksleivį: reikia įvertinti spragas ir skirti užduotis, padedančias jas įveikti, taip pat būtina atsižvelgti į vaiko gebėjimus (tiek protinius, tiek organizacinius), jo gebėjimą pasakyti, ko nemoka, savarankiškai tai įvertinti, pasitikėjimą savimi, atliekant užduotis ir kt. Kad visi suprastume, kaip tai daroma, būtina fiksuoti projekto eigą bei vertinti daromą pažangą. Siūlome detalią dienoraščio vedimo schemą:

1. *Renkami vaiku, kuriems bus padedama, darbai.* Geriausia, kad papildomas užduotis jie atliktų atskirame sąsiuvinyje. Mokytojas bent kartą per mėnesį peržiūri atliktus darbus ir įvertina mokymosi sėkmę: ar suprantamos pateikiamos užduotys, ar jos atliekamos be klaidų, kokio pobūdžio klaidos, jeigu jų yra, ir pan. Komentarus, analizę reikėtų užrašyti mokytojo dienoraštyje.
2. *Moksleivių pagalbininkų dienoraštis.* Jame siūloma užrašyti susitikimų datą, trumpą pamokos aprašymą: kokios užduotys buvo atliekamos, kas jas pateikė (pats moksleivis paprašė padėti, mokytojas skyrė ar moksleivis pagalbininkas) ir pastabos (pastabos apie elgesį, užduočių atlikimą, klausimai mokytojui ir kt.).
3. *Mokytojo dienoraštis.* Pradžioje trumpai aprašoma problema: kas kam padeda? Kodėl reikalinga pagalba? Ar vaikas mokosi pagal bendrojo ugdymo, ar modifikuotą, galbūt kitokią programą; kokio dalyko žinias nori patobulinti?

Vėliau mokytojo dienoraštyje turi būti fiksuojami pokalbiai su:

- moksleiviu pagalbininku;
- kolega arba kolegomis;
- psichologe.

Mokytojas per mokslo metus prašomas dalyvauti ir apie projektą papasakoti:

- tėvų susirinkime;
- moksleivių taryboje;
- metodiniame būrelyje.

Visi pokalbiai bei susitikimai fiksuojami užrašant:

- datą;
- nagrinėtus klausimus;
- pastabas;
- išvadas.

Kaip buvo rašyta 1 punkte, mokytojas įvertina vaiko, kuriam padedama, darbų kokybę. Tai jis gali daryti pats arba paprašyti savo kolegos, vaiką mokančio mokytojo.

Be to, mokytojas savo dienoraštyje gali fiksuoti viską, kas čia nepaminėta, tačiau mokytojui atrodo svarbu.

Ir mokytojams, ir moksleiviams tutoriams buvo pasiūlyta galimybė vesti tutoriaus dienoraštį, kuriame atspindėtų tiek didaktiniai, tiek tarpusavio santykių aspektai. Visi moksleiviai tutoriai vedė tokius dienoraščius ir galėjo palyginti, kokia pasiekta pažanga ar kas pasikeitė jiems mokant savo draugą. Mokytojai vedė mokytojo dienoraščius. Jų analizė prisidėjo prie šių metodinių rekomendacijų kūrimo.

4. TUTORIŲ IR JŲ MOKINTINIŲ PARAMA

Mokytojas, atsakingas už tutorių programą mokykloje, turėtų pasirūpinti, kad tutoriai ir kartais jų „studentai“ galėtų gauti tiek metodinę paramą ir patarimų, kaip dėstyti dalykus ir rengti užduotis, tiek patarimų, kaip elgtis kilus sunkioms situacijoms. Kelios mokyklos buvo nustačiusios dieną ir valandą, kada tutorius gali kreiptis į koordinatorių, ar dalyko, kurį tutorius dėsto, mokytoją. Kitose mokyklose tutoriai savo iniciatyva priedavo prie mokytojų ir aptardavo, kaip jiems sekasi, arba apsvarstydavo, ką daryti, jeigu mokintinis nerodo iniciatyvos ar neatlieka užduočių. Grigiškių vidurinėje mokykloje matematikos tutoriai penktokai konsultuodavosi su mokytoja per ilgąsias pertraukas, klausinėjo ir dalijosi įspūdžiais, kaip jiems sekasi. Taigi tinka:

- koordinatoriaus konsultacijos;
- dalykų mokytojų konsultacijos;
- tutorių grupinės konsultacijos arba klubai;
- specialistų pritraukimas konsultuoti santykių klausimais;
- reguliarius (kas dvi savaites/ kas mėnesį) progreso įvertinimas.

Konsultacijos gali būti reguliarios arba pagal poreikius. Tačiau negalima palikti tutoriaus visiškai savieigai ir nepasidomėti progresu bei sunkumais jų bendrame darbe ilgesnį laiką,

nes tutorius jausis paliktas ir neglobojamas, praras motyvą. Šiuo atveju reikia turėti omenyje tutorių amžių, taip pat savarankiškumo laipsnį. Pavyzdžiui, M. Mažvydo mokykloje tutorė Kamilė reguliariai ieškojo kontaktų su mokytoja, tarėsi ir gilinosi į dėstymo klausimus, o tuo tarpu tutorė Inga praktiškai savarankiškai mokė savo mokintinę.

Kai kuriose mokyklose buvo įkurti tutorių klubai, kuriuose vieni tutoriai, aptardami savo reikalus, netiesiogiai atsakydavo į kitiems tutoriams kylančius klausimus. Svarbu stebėti, ar tutoriaus ir mokintinio santykiai klostosi sklandžiai ir teikia jiems pasitenkinimo. Ne visada reikėtų skubėti nukreipti tutorius konsultuotis į mokyklos specialistą, nes vaikui gali būti sunkiau iš naujo užmegzti ryšį ir pasakoti, kaip jie susipyko su savo „mokiniu“.

Daugelis tutorių veiklos aspektų ir mokytojų paramos tutoriams klausimų buvo išdėstyti dienoraščiuose.

5. TUTORIŲ VEIKLOS ĮVERTINIMAS

- Kiekybinis ir kokybinis vertinimas.
- Veiksniai, nuo kurių priklauso tutorių programos sėkmė.

Remiantis kiekybiniais ir kokybiniais vertinimais, galima nustatyti tutorių ir jų mokintinių progresą. Vertinimą atlieka mokintinis, tutorius, dalyko mokytojas ir/ arba koordinatorius (nes kartais jis ir yra to dalyko mokytojas). Galima pasinaudoti anksčiau pateiktomis anketo- mis tutoriams ir mokintiniams (3 pavyzdys).

Iš viso mūsų pateiktus klausimynus pildė 30 moksleivių. Rezultatai parodė, kad dauguma moksleivių mokėsi matematikos – 75%, kiti mokėsi lietuvių, anglų, lenkų kalbų – po 5%, o 10% mokėsi fizikos. Mokintiniai įvertino, kad anksčiau jie suprasdavo mokomą dalyką arba blogai, arba vidutiniškai – po 50%, o dabar supranta gerai – 73% ir vidutiniškai – 27%, t. y. mokomo dalyko supratimas ženkliai pagerėjo. Tutorių didaktinius gebėjimus ir medžiagos dėstymą mokintiniai įvertino taip: 50% dėstė aiškiai ir 50% – labai aiškiai. Tai liudija, jog moksleiviams pateiktas mokymo būdas buvo priimtinas ir labai priimtinas.

Tutoriai pažymėjo, kad mokintiniai pradžioje turėjo įvairesnę motyvą – nuo labai ge- ros iki vidutinės, o per bendrus užsiėmimus ji pakito ir iš esmės ėmė vyrauti gera mokymosi kartu motyvacija.

Pateikiame tutorių atsakymų, kas jiems patiko mokant draugą, pavyzdžių:

Kai mokiau savo mokinį, man labiausiai patiko:

- tai, kad jis stengėsi išmokyti, galėjau išbandyti savo žinias ir net pati kažko naujo sužinoti;
- kad mano mokinė labai norėjo išmokyti ir visada būdavo geros nuotaikos;
- kad jie netriukšmavo ir visada klausydavo to, ko aš juos mokiau, kad tarpusavyje būdavo draugiški;
- kad mokymas dažnai virsdavo diskusija ir kad pati galėjau įtvirtinti savo žinias ir dar tai, kad mokinys pats klausydavo, jeigu ko nors nežinojo;
- kad būdavo linksmi, man labai padėdavo, kai aš būdavau liūdna, ir kad atlikdavo namų darbus;

- kad jis labai stengėsi ir tai darė su nuotaika ir malonumu;
- kad jo pastangos mokytis – noras ir užsispyrimas;
- kad mokinys buvo mandagus ir punctualus. Kai išmokdavo vieną ar kitą temą, gera buvo jausti, kad mano pastangos nenuėjo veltui;
- jausmas, kad gali kažkam padėti. Smagu būdavo, kai mano mokinė gaudavo gerus pažymius iš mano dėstomo dalyko;
- bendrauti, padėti, parodyti, kad tai gyvenime pravers.

Mokytojai padeda įvertinti: ar pagerėjo mokintinio žinios ir pažymiai, ar atsirado geresni uždavinių atlikimo ir namų darbų ruošimo įgūdžiai. Mokytojos iš J. Basanavičiaus gimnazijos pastebėjo, kad mokintiniai ėmė atsinešti namų darbų sąsiuvinius, Grigiškių vidurinės mokyklos mokytojos pastebėjo, kad vaikai, kurie dalyvavo ir buvo mokomi tutorių, drąsiau kelia ranką ir patys nori atsakinėti. Ne mažiau svarbus santykių užsimezgimo ir draugystės atsiradimo veiksnys. M. Mažvydo mokyklos mokytojos pabrėžė, jog „atsirado nauja tradicija, kai septintokai ir penktokai ėmė daugiau domėtis vieni kitais“, nors anksčiau tokio noro nerodė, ypač vyresnieji. Grigiškių vidurinės mokyklos mokytoja pastebėjo, kad tutorių dėka klasė tapo draugiškesnė, nebe taip stengiasi vien konkuruoti tarp savęs, nori „daugiau padėti, kam sunkiau sekasi“. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurias tutes ir mokytojas koordinatorės teigiamai įvertino ir mokintinių tėvai, kurie pastebėjo ir įvertino savo vaikų progresą. Jie buvo nustebę, kad atsirado galimybė nemokamai gauti paramą šiais laikais, „kai už viską reikia mokėti“.

Tačiau reikia turėti omenyje, jog ne kiekviena tutoriaus ir mokintinio pora gali pasiekti panašių sėkmingų rezultatų, nes egzistuoja ir atrankos bei aplinkos veiksniai, kuriuos paveikti ne visada pavyksta. Labai svarbu nedidinti tutoriaus kaltės ir nusivylimo, jeigu rezultatai nebuvo tokie, kokių tikėtasi, jeigu mokintinis nelabai pakeitė požiūrį į mokslą ir nepradėjo daugiau laiko skirti mokymuisi. Svarbu, kad tutorius padarė viską, ką galėjo.

6. SĄNAUDOS IR FINANSAVIMAS

Svarstant apie tai, kokių žmogiškųjų, materialinių ir finansinių sąnaudų reikia programai vykdyti mokykloje, kyla nemažai klausimų. Jeigu mokykla vertina projekto koordinatoriaus darbą ir tutorių veiklą, jeigu suvokia jo darbo svarbą ir naudą, tai atsižvelgia į tai, kiek laiko mokytojas ar kitas specialistas turi skirti, kad projektas būtų vykdomas kokybiškai ir atneštų gerų rezultatų. Visada reikia apgalvoti ir pasverti, kiek laiko užims tutorių ir moksleivių, kuriems reikia savitarpio pagalbos, radimas, tutorių rengimas, tutoriaus ir mokintinio poros darbo organizavimas bei priežiūra, kiek laiko reikės skirti vertinimui ir ataskaitoms. Taip pat svarbi darbo su programos įtvirtinimu mokykloje dalis – kaip sukurti aplinką, kad kiti kolegos ir administracija, tėvai ir mokytojai palaikytų ir padėtų šią programą vykdyti. Svarbu, kiek ir kokių priemonių, popieriaus, rašiklių, ryšių ir kitokių išlaidų jums gali prireikti, kad galėtumėte atlikti šį darbą.

Taigi finansiniai klausimai nėra antraeiliai. Mokytojas gali parašyti projektą ir gauti savo veiklai pinigų, siekti, kad iš 2%, kuriuos gauna mokykla, dalis būtų skirta projektui vykdyti, taip pat reikėtų turėti omenyje, kad mokyklos gauna tam tikrų lėšų prevencinėms programoms vykdyti. Kai tutorių daromo darbo rezultatai pradedami vertinti, kai pats mokytojas ima tikėti ir moka įrodyti savo darbo svarbą, tuomet galime manyti, kad jums pavyks žmogiškąsias sąnaudas papildyti finansiniais resursais.

III dalis. Atskirų moksleivių savitarpio pagalbos atvejų pavyzdžiai

Aptardami konkrečius moksleivių savitarpio pagalbos atvejus, galėsime geriau suprasti, kuo ji naudinga.

ONUTĖ IR MARYTĖ

Abi yra draugės, jos sėdi kartu ir gyvena šalia. Jos abi ramios ir tylios kaip pelytės. Pasiūlius dalyvauti projekte, mergaitės iš karto sutiko. Dirbo namuose. Mergaitės nekalbrios ir gana uždaros. Onutė pati norėjo ruošti užduotis. Mokytoja tik davė papildomą knygutę. Marytė, jausdama draugės paramą, atsakinėdavo be baimės pamokoje. Pažymiai pagerėjo. Onutė domisi Marytės kontroliniais darbais, kantriai aiškina po kelis kartus, jeigu draugė iš karto nesupranta, kartoja pamirštas temas. Mokytoja tikrina papildomai jų atliekamas užduotis ir pastebi, kad jose nėra nė vienos klaidos. Paklaustos mergaitės paaiškina, kad jos pirma užduotis atlieka juodraštyje, o po to perrašo į švarraštį. Mokytojai jos nori parodyti tik gerą rezultatą.

Pastebėjusi, kad klasėje, kurioje mokosi šios mergaitės, vyrauja ne itin teigiama nuostata į mokymąsi, mokytoja pamokų metu suteikdavo progų moksleiviams porose pasiaiškinti tai, ką jie blogiau suprato per pamoką. Tai moksleiviams patiko, tačiau kilo drausmės problemų. Todėl šis mokymo metodas klasėje kol kas nedažnai taikomas.

Perskaite šį pasakojimą, susidarome nuomonę, kad Onutės pagalba Marytei buvo veiksminga.

Prisiminę šių metodinių rekomendacijų vertinimo skyrelyje pateiktus klausimus, kartu su porą kuravusia mokytoja perrašėme atvejį.

1. *Kokią mokymosi problemą reikia spręsti? (Kodėl ir kokia pagalba reikalinga? Kokią naudą turės moksleivis pagalbininkas?)*

Marytei sunku buvo suprasti naujas temas dėl to, kad jau anksčiau ji turėjo matematikos mokymosi spragų. Per pamokas ji elgėsi nedrąsiai, neklausdavo, kas neaišku, dažnai gaudavo blogus pažymius. Onutė gerai suprato matematiką, tačiau drąsos ir jai trūko. Klasėje (tai buvo aštuntokai), kaip minėta, vyravo ne itin teigiama nuostata į mokymąsi.

Mokytoja pasiūlė mergaitėms dalyvauti projekte, tikėdamasi, kad Onutė teiks nuolatine paramą draugei, drąsindama ją ir skatindama dėti pastangas, kad pagerėtų jos mokymosi žinios, padės jai įvertinti turimas spragas ir jas įveikti.

Kadangi jos abi nedrąsios, tylios ir gana uždaros, tai bendras mokymasis suteiktų daugiau progų bendrauti ir galėtų sustiprinti jų tarpusavio draugystę.

Onutei dalyvavimas projekte naudingas tuo, kad, mokydama draugę, ji pati kartosis matematiką, mokydamasi analizuoti, ko reikia, kad išmokyti jos draugė, ugdysis metakognityvinius įgūdžius.

Savitarpio pagalbos idėja ir jos realizavimo pavyzdys paveiks moksleivių nuostatą į mokymąsi.

2. *Kaip parinkti moksleivių porą arba kaip suformuoti moksle padedančiųjų moksleivių grupę?*

Moksleivių pora buvo parinkta žinant, kad mergaitės gerai sutaria, kad joms nesunku susitikti po pamokų, kad jos turės kur mokytis. Jų darbą bus nesunku stebėti ir vertinti, nes jos mokosi vienoje klasėje, kartu sėdi.
3. *Kaip bus organizuoti papildomi užsiėmimai?*

Mergaitės susitiks ir mokysis vienos arba kitos namuose. Jos kartu galės ruošti pamokas, taisyti kontrolinių darbų klaidas ir jas aiškinti. Susitiks tiek, kiek reikės, ir pačios dėl to susitars.
4. *Koks mokytojo vaidmuo pradžioje ir darbo procese?*

Darbo pradžioje mokytoja su mergaitėmis aptaria, kokios pagalbos šios iš jos tikisi. Mergaitės mano, kad jos galės mokytis savarankiškai. Mokytoja pasiūlo papildomą knygutę, kurioje galima susirasti užduočių kartojamoms temoms.

Darbo procese mokytoja stebi mergaičių dalyvavimą pamokoje, jų tarpusavio bendravimą. Ji tikrina jų papildomai atliktas užduotis, analizuoja, kaip jų pastangos atsispindi klasės darbe.
5. *Kiek savarankiškas gali būti padedantis moksleivis?*

Šiuo atveju Onutė nori pati parinkti užduotis ir padėti draugei mokytis, ji gerai supranta matematiką. Marytė pasitiki savo drauge, su ja jaučiasi drąsesnė negu su mokytoja. Paauglystė yra toks amžius, kai pagarba asmeninėms riboms – svarbus klausimas. Todėl mokytoja pritaria mergaičių norui savarankiškai dirbti.
6. *Kaip numatoma padėti padedančiajam moksleiviui spręsti galimas problemas?*

Mokytoja domisi mergaičių darbo eiga. Apie tai iš anksto pasakoma. Mokytoja darbo pradžioje pasiūlo savo pagalbą, jeigu ji būtų reikalinga.
7. *Kokie mokymo metodai bus taikomi?*

Mergaitės mokysis savarankiškai ir pačios pasirinks tam tinkamą būdą.
8. *Kas ir kaip vertins susitikimų sėkmę?*

Susitikimų sėkmę visų pirma vertins pačios mergaitės. Savarankiškų darbų pažymiai ir klaidų skaičius bei jų pobūdis bus jų savarankiško darbo orientyrai.

Mokytoja susipažins su papildomu darbu, kuris bus atliekamas atskirame sąsiuvinyje, ir galės įvertinti, kiek tinkamai jos pasirenka užduotis spragoms taisyti.
9. *Kaip mokytojui įsitikinti, kad moksleiviai išmoksta?*

Stebint darbą per pamokas, analizuojant gaunamų pažymių dinamiką.
10. *Kaip sprendžiant iškilusias problemas bus bendradarbiaujama su tėvais, mokytojais, klase ir pan.?*

Su tėvais ir mokytojais numatoma bendradarbiauti tik iškilus nenumatytiems klausimams, nes šiuo atveju mergaitės gali įveikti mokymosi spragas savarankiškai.

Klasei bus pasiūlyta per pamokas padirbėti poromis, kuriose geriau pamoką supratęs moksleivis aiškintų ją silpniau mokančiam. Taip mokymo procese aktyviai dalyvaus daugiau moksleivių, daugiau moksleivių, draugų padedami, supras pamoką. Mokytoja dėmesį galės skirti tiems, kuriems labiausiai jo reikia. Onutė ir Marytė, padėdamos viena kitai, nesijaus nuo klasės atskirtos, nes šis metodas bus taikomas ne tik joms. Aktyviau dalyvaujant mokymosi procese, kis ir moksleivių nuostata į jį.

Mergaičių tarpusavio pagalbos sėkmė atsispindi ir jų pažymiuose. Klasės nuostatos į mokymąsi kaita kol kas mokytojos vertinama tik pastebėjimu „patiko“.

Projektui tęsiantis, galima numatyti tikslingesnių priemonių tam, kad visa klasė labiau įsitrauktų į mokymąsi, mokant vaikus išsiaiškinti savo nepasitenkinimo mokslu priežastis, padedant jiems suvokti prieinamos paramos mokymuisi šaltinius, kelti sau mokymosi tikslus, ugdant bendradarbiavimo įgūdžius su mokytoja ir tarp moksleivių.

Tam reikėtų šiek tiek kito plano ir kitų vertinimo metodų.

Planuodamas moksleivių savitarpio pagalbą, turėdamas omenyje aukščiau pateiktus klausimus, mokytojas mokosi apibrėžti, formuluoti ugdymo uždavinį. Tai nėra lengva. Darbo eigos analizė, jo metu kaupiami pastebėjimai padeda įžvelgti naujas problemas, tikslinti anksčiau apibrėžtas, kelti adekvačius ugdymo situacijai uždavinius.

RITA IR PAULIUS

Projekto pradžioje buvo parinkta viena moksleivių pora: 8 klasės mokinys Paulius (tutorius) ir 5 klasės moksleivė Rita (kuriai buvo padedama).

Mokslo metų pradžioje Ritos mama prašė suteikti jos dukrai papildomą pagalbą, nes jai sunkiai sekėsi mokytis matematikos. Mergaitė neatsisakė tokios pagalbos. Ji yra vidutinių gabumų, turi nedidelių žinių spragų, blogai sekasi dirbti savarankiškai, geriau dirba, kai šalia yra pagalbininkas. Pagal charakterį labai judri, aktyvi, nedėmesinga.

Padedantis moksleivis Paulius gerai mokosi, rimtas, ramus, kantrus, moka paaiškinti medžiagą ir kantriai išklaudyti.

Moksleivių pora pradėjo dirbti 2004 m. spalio mėn. Jie susitikdavo vieną kartą per savaitę ir dirbo po 0,5–1 val., nesusitikdavo tik per atostogas ir dėl ligos. Darbo pradžioje mokytoja supažindino mokinius, paaiškino darbo esmę ir suformulavo užduotis: ko ji tikisi iš tutoriaus (pakartoti praeitų temų pratimus, išspręsti juos, kad Rita geriau suprastų naujas temas) ir kokios pagalbos reikia Ritai (ugdytis pastovaus, sistemingo darbo įgūdžius). Darbo procese mokytoja koregavo poros darbą, nukreipdavo reikiama linkme. Tutorius planavo ir vedė užsiėmimus savarankiškai, atsižvelgdamas į mokytojo rekomendacijas ir mokinei kylančius klausimus. Jis domėjosi, kokių Rita turi mokymosi sunkumų ir kaip juos geriau įveikti. Mokytoja padėdavo tutoriui rasti reikiamą literatūrą, parinkti uždavinius.

Dirbant padedančiajam moksleiviui nekilo didelių problemų, tik Rita dažnai sirgo, dėl to užsiėmimai buvo nereguliarūs. Buvo nedidelių organizacinių keblumų, t. y. kada ir kur porai dirbti, nes nesutapdavo vaikų tvarkaraščiai ir užimtumas. Kitų socialinių, psichologinių ir metodinių problemų nekilo.

Darbo metodai per poros užsiėmimus – darbas poroje, savarankiškas darbas po tutoriaus paaiškinimų, mintinas skaičiavimas, kūrybinis darbas – užduočių kūrimas ir parinkimas.

Pažangą vertino mokytojas, atsižvelgdamas į mokinės atsakinėjimus, į namų darbų atlikimą ir kontrolinių darbų rezultatus. Apie pažangą mokytojas nuolat informavo dirbančią porą. Tai skatino vaikus dar geriau dirbti. Pagerėjo Ritos pažymiai, ji sparčiau atlikdavo užduotis. Kartu dirbant gerėjo ir Pauliaus žinios, nes jis turėjo galimybę pakartoti 5 klasės matematikos programą ir įvertinti savo gebėjimus.

Mokinių atliekamas darbas buvo analizuojamas moksleivių savitarpio pagalbos klubo susirinkimuose.

Moksleivių poros darbas buvo pastebėtas 5 klasėje ir po Naujųjų metų atsirado daugiau norinčių dalyvauti projekte. Taip pradėjo dirbti dar dvi moksleivių poros: Sigitas ir Lina, Nerijus ir Aušra. Dar vėliau visa 5 klasė tapo projekto dalyviais. Prieš kiekvieną pamoką stipresni mokiniai padėdavo silpnesniems įveikti mokymosi sunkumus. Tai turėjo įtakos susidaryti geresnei darbo atmosferai klasėje, pagerėjo ne tik silpnų mokinių, bet ir stipresnių mokinių mokymosi rezultatai. Santykiai tarp bendraklasių tapo šiltesni, draugiškesni, mokytojai pasidarė lengviau dirbti su klase.

Kadangi projektas pavyko, jo rezultatai geri ir klasei padarė teigiamą įtaką, mokytoja žada tęsti šią veiklą ir kitais mokslo metais jau 6-oje klasėje.

Organizuojant moksleivių savitarpio pagalbą, labai svarbu yra pasikalbėti su jais, nes tada geriau suvokiame, kaip jie supranta savo ir draugų mokymąsi, kiek vertinimuose remiasi savo pastebėjimais, o kiek stereotipinėmis nuostatomis. Tokiu būdu skiriame dėmesio jų asmeninėms reakcijoms, prireikus galime suteikti moralinę paramą. Juk ne visada mokymas ir mokymasis būna malonus. Kartais nepavyksta padėti arba pasinaudoti pagalba. Tokiu atveju reikėtų aptarti iškilusius sunkumus.

Pateiksime keletą interviu su moksleiviais.

KODĖL NEPAVYKO MOKYTIS KARTU?

Jūratė (9 klasės mokinė) ir Janina (8 klasės mokinė)

Fizikos mokytoja pasiūlė mergaitėms mokytis kartu, nes Jūratė galėjo padėti, o Janinai reikėjo pagalbos. Abi mergaitės sutiko, tačiau jų bendradarbiavimas taip ir neprasidėjo. Kodėl?

JŪRATĖS PASAKOJIMAS.

Abi susitarė, kad Jūratė atvažiuos į Janinos namus jos mokyti. Kai mergaitės telefonu tardavosi dėl konkretaus susitikimo laiko, paaiškėdavo, kad Janina vis negalėdavo: tai pas močiutę išvažiuoja, tai dėl kitų priežasčių negali, paskui atostogos prasidėjo... Vėliau Jūratė nustojo skambinti. Ji mano, kad pati yra kažkiek kalta dėl to, kad jos taip ir nesusitiko, nes pati sau pagalvojo: „tau reikia, o ne man“. Todėl ir klausdavo tik tiek, ar Justina gali susitikti, ar ne. „Bet gal reikėjo sudominti, įtikinti, kad mokytis jai pačiai reikia?“, – abejoja Jūratė.

Anksčiau mergaitės nebuvo pažįstamos. Jūratė nežinojo, kaip Janina mokosi, kokios jos mintys apie mokslą.

Janina sako, kad jos šeima gyvena viename kambaryje ir mama galvojo, kad atvaživusi nepažįstama mergaitė trukdys normaliam šeimos gyvenimui. Apie tai ji nesakė Jūratei. Kodėl ji taip darė, negali pasakyti. Kitų priežasčių nebuvo.

Konsultacijos metu mes aptariame, kad būtina laiko skirti susipažinimui, aptarti mokymosi kartu sąlygas, kokios pagalbos reikės, kaip mokytoja joms abiem padės.

Aptariame kitas galimybes susitikti: mokykloje galima susitikti šeštadienį arba atvažiuoti į namus pas Jūratę į namus, nes jos tėvai neprieštarautų. Atkreipiame dėmesį į tai, kad labai svarbu išsiaiškinti tikras priežastis, kalbėtis. Aptariame, kokios yra galimybės atnaujinti bendradarbiavimą.

Mūsų projekte tai ne vienintelis pavyzdys, kai pradžioje rodytas moksleivių entuziazmas neišlaiko realybės išbandymo. Kiekvienu atveju yra savų priežasčių: kartais moksleiviai nesugeba įvertinti savo, kaip pagalbininkų, galimybių, kartais varžosi atvirai aptarti iškilusias kliūtis, kartais nusivilia, kad jų mokymo pastangos neatneša laukiamų rezultatų. Šie pavyzdžiai akivaizdžiai parodo, koks glaudus yra mokymo ir auklėjimo ryšys, suteikia progų moksleivių ugdymui. Pavyzdžiui viena projekte dalyvavusi grupelė iširo dėl to, kad tutorė „vaidino mokytoją“: ji dažniausiai ne aiškino, ne klausė, ko vaikai nesupranta, bet skirdavo jiems kontrolinius darbus, vertindavo. Tokiu atveju reikalingas kuruojančio mokytojo įsikišimas, pagalba tutorei, padedant jai planuoti užsiėmimus, nustatant teikiamos pagalbos terminą, kad vėliau būtų galima įvertinti, ar reikia ją tęsti, ar baigti, nelaukiant kol grupelė pati iširs.

INTERVIU SU VISUS METUS SISTEMINGAI DIRBUSIAIS VITA (7 klasės mokine) IR JURGIU (6 klasės mokiniu)

VITA ATSAKO Į KLAUSIMUS

Ar tau patinka stebėti, kaip Jurgis mokosi?

Kai jis linksmas, kai turi noro, tai malonu, o kada nenori, tada ne.

Kaip tu atskiri, kada jis nori, o kada ne?

Kai jis nori, tada būna linksmas, o kada nenori, tada būna liūdnas, dažnai susiima už galvos...

Ar klausai, kodėl liūdnas, kas trukdo mokytis?

Ne, neklausiu. Mūsų tokie santykiai... ne kaip draugės su drauge... Mes tik mokomės, per pertraukas pasisveikiname...

O tavo mokymasis ar priklauso nuo nuotaikos?

Man irgi mokytis sekasi geriau, kai geriau jaučiuosi, kai liūdna, irgi blogiau... net nežinau, nuo ko tai priklauso, nuo visko po truputį: kartais nuo to, kad susipykstu, o kartais dėl mokyklos...

Kaip jūs tada mokotės, kai pastebi, kad Jurgio nuotaika nelabai gera?

Tada nedarome papildomų užduočių, nespaudžiu, neduodu namuose pakartoti.

Kokius pasikeitimus pastebi Jurgio mokymesi?

Pasitaisė kažkiek pažymiai, bet aš iš tiesų nepastebiu, kad jis pataisytų: gal kažkiek... Pavyzdžiui, mes mokomės, bet iš kontrolinių labai blogi rezultatai: 3 arba 4.

Ar planuodami užsiėmimą, atsižvelgiate į kontroliniame darbe padarytas klaidas?

Atneša ištaisytus darbus ir mes taisome klaidas.

Kaip taisote?

Aš klausiu, kaip jis pats tą klaidą taisytų. Jis ieško sąsiuvinyje, žiūri knygoje.

Ar jis pats atlieka namų darbus?

Pametė sąsiuvinį, pradėjo rašyti ant lapelių... pastaruoju metu jo mokymasis pablogėjo...

Aš pasakiau, kad jis stengtųsi, darytų namų darbus. Jis sako, kad gerai, bet neatneša sąsiuvinį.

Su mokytoja apie tai kalbėjote?

Ne. Mes susitinkame tik per pamokas. Aš tik normaliai dalyvauju per pamokas. Apie Jurgį nekalbame. Anksčiau ji daugiau dėmesio skirdavo, o dabar jau ne. Ji tik paklausdavo, ar vedu sąsiuvinį, ir pasakė, apie ką ten rašyti.

Ar padeda tau mokyti Jurgį moksleiviams pagalbininkams vedami seminarai?

Gal šiek tiek. Mes ten aptariame mokymo problemas, vyksta diskusija ir mes sprenžiame, kaip mokyti. Pavyzdžiui, kad reikia paaiškinti, kodėl jam reikia atlikti namų darbus...

Tu esi labai pareiginga, visus metus mokai. Kas tave skatina taip elgtis?

Aš kažkaip jeigu imuosi, tai turiu iki galo padaryti, o taip mesti... tai nemalonu kažkaip...

O tau pačiai ar yra iš to naudos?

Tik tiek, kad prisimenu senas temas. Manau, kad aš jam padedu. Gerai, kad kažkam galiu padėti, nes būna, kad ir negaliu... Jis manęs gal laukia, šypsosi man, pasisveikina, man tai malonu. Dar savo draugą atvedė, kad jam reikia padėti mokytis. Man tai malonu.

Ar pastebi kokius nors skirtumus tarp savo ir jo mokymosi?

Nežinau, gal jam tos anglų kalbos nelabai reikia... gal jam geriau būtų kokią geografiją mokytis...

Ar kalbėjai su juo apie tai, kas jam įdomu?

Ne.

Ar jis apskritai mokosi taip kaip tu, ar blogiau?

Gal blogiau. Jis berniukas, bėgioja ten, toks truputį chuliganas...

Ar jis gabus, kaip tu manai?

Gabus... Dabar gal jam nesinori... Gal amžius toks, gal vėliau supras.

Kodėl tu manai, kad jis gabus?

Nes jis pats pasakė, kad nori pasitaisyti, stengiasi, bet jam gal nesiseka...

Tai gal jis yra besistengiantis? Bet jam trūksta gabumų...

Gal. Bet aš manau, kad jis berniukas ir kad toks amžius.

Ar tu manai, kad visi yra maždaug vienodai gabūs?

Ne. Kas nors gražiai piešia, o kitas gražiai siuva. Kitas visai nemoka ko nors, kiekvienas turi kokį nors sugebėjimą.

Tai manai, kad Jurgis mažiau stengiasi, nors yra pakankamai gabus?

Taip: jis, pavyzdžiui, neatlieka namų darbų. Ne iš tos papildomos, bet iš normalių pamokų. Aš jo paklausiau, tai jis taip nusišypsojo ir sako, kad nepadarė...

Gal jis nesupranta?

Nežinau... Aš jam viską aiškinu, duodu papildomų pratimų... Galėtų pažiūrėti, kaip į pavyzdį į tuos pratimus... Nors lengviausius padarytų...

Ar jūs apie tai kalbėjote? Ar tarėtės, kad lengviausius pratimus jis pats darytų ir tada atnešęs parodytų?

Aš visada paaiškinu, kai užduodu, ir pasakau, kad jis nedarytų, jeigu ko nors nesupranta... bet kad matytųsi, kad jis darė ir kad stengėsi.

JURGIS ATSAKO Į KLAUSIMUS

Kaip ruošiesi šitai pamokai?

Susidedu viską į kuprinę, kartoju ir... nežinau...

Ar tu savarankiškai atlieki anglų kalbos namų darbus?

Taip.

Visada?

Taip.

Vita sakė, kad tu buvai pametęs sąsiuvinį? Ar jį suradai?

Taip.

Kur?

Jis buvo namuose vienoje vietoje užkrięs...

Tu mokaisi jau visus metus. Ar pastebi kokį nors pasikeitimą?

Taip. Šiais metais pirmą semestrą turėjau 4, o dabar turiu 6. Pernai Miglė (kita mergaitė, kuri padėjo mokytis anglų kalbą) pakėlė iki 6.

O kaip tu iki 4 nukritai?

Na... nebuvo kam padėti.

Tai reiškia, kad tau visą laiką reikalinga pagalba, ar ne?

Taip.

O kas tau trukdo mokytis savarankiškai?

Savarankiškai... net nežinau...

Ar gerai, kad Vita ateina į pamoką visada žinodama, kokias užduotis tau užduoti?

Taip.

Ar pats galėtum sau užduotis sugalvoti?

Ne.

Tačiau ji tik vieną kartą padeda, o anglų kalbos pamokos yra tris kartus. Tada pats savarankiškai turi tvarkytis, ar ne? Ar mokytoja padeda?

Mokytoja man atskirai nieko neaiškina. Aš žiūriu į sąsiuvinį, gal ką nors kartais randu...

Kaip žiūri, ko ten ieškai?

Pavyzdžiui, reikia parašyti sakinį, tai aš sąsiuvinyje ieškau žodžių, kuriuos užsirašiau, arba kaimynės pasiklausiu, ji čia irgi mokėsi.

Kas tave taip išmokė – žiūrėti į sąsiuvinį, pasiklausti?

Niekas, pats kažkaip...

Vita sako, kad ji tau patardavo paieškoti sąsiuvinyje. Ar taip buvo?

Taip, ir mokytoja irgi.

Buvo pora tokių kartų, kai tu užmiršdavai, praleisdavai užsiėmimus, ar ne?

Buvo pora kartų, kai iš tiesų užmiršdavau, bet ne iš blogos valios...

Kokios priežastys?

Reikėdavo iš įvairių dalykų daryti pamokas ir kažkaip užsimiršdavo...

Ar dabar iš visų dalykų turi teigiamus pažymius?

Taip.

Kokius pažymius tu norėtum gauti?

Geriausius.

O kokie dalykai tave labiausiai domina?

Pasaulio istorija. Gamta.

O kodėl pasirinkai anglų kalbą mokytis papildomai?

Ne... norisi mokėti... taip kažkaip kiti geriau moka, tai norisi neatsilikti.

O kam kitiems gerai mokėti? Kad atsakinėtų ir gerus pažymius gautų?

Ne tik todėl... kada nors prireiks. Gal išvažiuosi į Ameriką mokytis, tai ten angliškai reikėtų kalbėti...

Kur dar kalba angliškai?

Nežinau...

Kitais metais ar norėtum mokytis papildomai?

Taip.

Baigiamosios pastabos

Moksleivių savitarpio pagalba įveikiant mokymosi sunkumus – efektyvus spragų įveikimo būdas, kurį gali taikyti ir pavieniai mokytojai savo klasėse, ir mokyklos bendruomenė. Ieškant galimybių pritaikyti programą platesniu mastu, labai svarbi mokyklos bendruomenės ir ugdymo organizatorių parama, atviras mokymosi situacijų aptarimas ir mokymo problemų sprendimas.

Įgyvendinant programą mūsų aprašyto projekto metu pastebėta, kad:

- Pagilinti bendradarbiavimo ryšiai tarp mokytojų, sėkmingų moksleivių tutorių ir jų mokintinių.
- Susikūrė domėjimosi tarp skirtingų lygių moksleivių kultūra (septintokai domisi, kaip sekasi penktokams).
- Klasėje atsirado daug daugiau bendradarbiavimo.
- Moksleiviai tutoriai išlavino savo gebėjimus dėstyti ir palaikyti moksleivius, kuriems sunkiau sekasi.
- Mokintiniai išsiugdė bendravimo ir bendradarbiavimo besimokant pagrindus.
- Mokintiniai iš esmės ėmė daugiau domėtis mokymosi pasiekimais, įgijo daugiau motyvacijos.
- Moksleiviai pažymėjo, kad ėmė geriau suprasti ir vertinti mokytojų darbą.
- Pagerėjo mokytojų ir moksleivių mokymosi proceso analizavimo ir vertinimo įgūdžiai.
- Išryškėjo mokymosi proceso tobulinimo gairės.

BIBLIOGRAFINĖS NUORODOS

1. E. Jensen, *Tobulas mokymas*, Vilnius: Ab ovo, 1999.
2. D. McGill, A. Kurienė, E. Petkutė, *Standards and practices for establishing Big Brothers Big Sisters program*. OSI, Volunteer development program, NY, 2000.
3. M. Teresevičienė, G. Gedvilienė, *Mokymasis bendradarbiaujant*, Vilnius: Garnelis, 1999.
4. *Mentoring and tutoring by students*. Ed. Sinclair Goodlad. London: Kogan page, 1998.
5. *Mokytojo vadovas „Skaitymo testai vidiniam vertinimui pradinėse klasėse“*, Vilnius: Kronta, 2004.
6. N. M. Grendstad, *Mokytis – tai atrasti*, Vilnius: Margi raštai, 1996.
7. *Edukacja w Europie: rozne systemy ksztalcenia i szkolenia – wspolne cele do roku 2010*. Fundacja rozwoju systemu edukacji, Warszawa, 2003.
8. Г. Фигдор, *Психоаналитическая педагогика*, М.: Издательство института психотерапии, 2000.
9. B. Dabkowski, *The History of Peer tutoring*, <http://wrt-intertext.syr.edu/VIII/dabkowski.html>
10. P. Kalkowski, *Peer and Cross Age Tutoring*, <http://www.nwrel.org/scpd/sirs/9/c018.html>